

SZÖKÖTT KATONA

Népszínmű, 1843

SZEMÉLYEK

Első szakasz: Katonafogdosás - történik Szentmiklóson

*Gróf Monti, olasz
Kamilla, neje, szül. Hamvai grófnő
Korpádiné, özv. kovácsné
Gergely, kovács, fia
Lajos, szabó, fia
Julcsa, árva, Korpádiné rokona, gyámság alatt
Gémesi, szentmiklósi jegyző
Pista, kovács, inas
Jancsi, szabó, inas
Kisbíró
Vasvillás emberek
Parasztok
Nők
Monti inasa*

Második szakasz: Siralomház - történik Milánóban

*Gróf Monti
Kamilla
Saint Geran, francia
Völgyi, ezredes
Völgyi segéde
Roberto, Monti titoknoka
Róza, Montiné társalkodónéja
Montiné komornája
Gr. Tengeri, magyar utazó
Báró Parti, magyar utazó
Gergely, közlegény
Miska, közlegény
Első káplár
Második káplár
Közlegények
Költő
Festő
Völgyi inasa
Álarcosbál vendégei
Őrök*

Harmadik szakasz: Zrínyi kávéház - történi Pesten

Völgyi, tábornok

Kamilla

Korpádiné

Julcsa

Lajos, pesti arslán

Pista, Lajos tigrise

Gergely

Gémesi, iparlovag

Pestvárosi biztos

Játékosok

Jean, kávéházi szolga

Első hegedűs

Cigány muzsikusok, pincérek, korhelyek, vendégek.

ELSŐ SZAKASZ

Katonafogdosás

(Korpádiné udvara. A színen alház nyúlik keresztül, egyik végében léckapu. A ház a következő osztályokból áll: mindjárt a kapu mellett kovácsműhely, melybe egy kettéváló ajtón láthatni, melynek felső fele nyitva, alsó fele zárva van. A kovácsműhely ajtaja mellett a konyha ajtaja, mely előtt félrácsos ajtó is van. Ezután két ablak, szobáké; végre még egy szobaajtó. Az udvaron gémeskút, galambhiúval. Oldalt deszkából összeszegezett pad és székek. A házon túl utca s a helység látható. A kovácsműhely előtt egy pár kerék. A falon irkafirka; az ajtóra patkók sütve. A szín üres; a toronyóra négyet üt.)

ELSŐ JELENET

(Aratók az utcán keresztül vonulnak.)

NŐK. *(éneklük)*

Ne menj rózsám a tarlóra,
Gyöngé vagy még a sarlóra,
Ha elvágod a kezedet,
Ki süt nekem lágy kenyeret?

FÉRFIAK.

Szeretnék szántani,
Hat ökröt hajtani,
Ha a rózsám jőne,
Az ekét tartani!

(EGYÜTT, TÁVOLABBRÓL.)

Cserebogár, sárga cserebogár stb.

(Juhkolomp, csordáskürt.)

MÁSODIK JELENET

Korpádiné

KORPÁDINÉ. *(a konyhaajtót belülről felnyitja, reggeli pongyolában)* Négy óra! *(Ásít.)* Boldogult uramról álmodtam - eső lesz... A macska megint kikaparta a tüzet - *(kilép)*, ha Kristóf nincs házamon, bizonyosan elégünk. *(Megkerüli az udvart.)* Ahol ni, a palánkból megint elloptak három deszkát; de már rálesetek... *(A kovácsműhelyig jut s benéz.)* Meggondoltam - hortyognak, pedig mindjárt hasokra süt a nap. Várjatok, gazkölykök! *(Bement.)*

PISTA. *(belül)* Jaj!

KORPÁDINÉ. Ki, csak ki! *(Pistát, Jancsit üstökeiknél fogva húzza.)*

HARMADIK JELENET

Korpádiné, Pista, Jancsi

PISTA. Mesterné asszonyom, az üstököm!

JANCSI. *(még álmában)* Pista, azt mondom, ne cibálj, vagy rúgok!

KORPÁDINÉ. *(megrázza)* Majd kiverem az álmod fejeitekből!

JANCSI. *(felébred)* Jaj - a mesterné!

KORPÁDINÉ. Dologra! A lovakat vakarni!

JANCSI, PISTA. *(szemeiket dörzsölve, egymásnak mennek)* Értem. *(Egymáshoz:)* Ostoba!

KORPÁDINÉ. Ki van suvikszolva a Lajos istiblijé?

JANCSI. Ki.

KORPÁDINÉ. Hol van Gergely?

PISTA. Nem tom én.

KORPÁDINÉ. Az is afféle jó madár... Egy, kettő, három! - amint mondtam. *(A fiúk ismét egymásba ütköznek, egymást oldalba bökik. Korpádiné morogva a konyhába megy. Jancsi a kút mellé, Pista az asztal mellé ül, s elaluszna.)*

NEGYEDIK JELENET

Gergely, előbbieik

GERGELY. *(a léckapun jó, kezeiben mezei virágokból bokréta)*

Amott a hegyek lábában,
A kősziklák oldalában,
Ott sírok én mindszüntelen,
Ahol senki sincsen jelen.

Az ég alatt a föld színén,
Nincsen olyan árva, mint én,
Sirat engem a madár is,
Lehajlik értem az ág is.

(Megnézi kormos ingét s kezét, mosolyogva.)

Édesanyám, adj inget rám,
Csupa szennyes ingem, arcám,
Az a pöröly bepizkolta,
Ejnye, kutya kocogtatta!

(Ismét siralmasan:)

Nem átkozlak, nem szokásom,
De sok sűrű sóhajtásom,
Felhat a magas egekre,
Mind te felelsz meg ezekre.

(*Meglátja az inasokat.*) Nézd csak, az álomtuskók... Anyám alkalmasint felköltötte, s újra elaludtak!... Talpra állítom, különben lesz haddelhadd. - Pista te!

PISTA. Mesterné!... Ah, Gergely bácsi!

GERGELY. Csitt, mosd meg szemeidet. - Jancsi te! - no, ne horkolj. (*A vederbe nyúl, szemébe vizet fecskendez.*) Rossz fiú, tudod, hogy anyám megnadrágol. Mozogjatok!

PISTA. Tudom már - vakarni. (*El.*)

JANCSI. Tudom már - suviksz. (*El.*)

GERGELY. Gyermeknek álom: engem mintha darázs csípne, nincs nyugtom; mert -

A szerelem dárdája
Szivemet általjárta! -

A világon legszebb név ez: Julcsa! Hiába, Kati, Mári, Sári - egyik sem oly szép; de Julcsa! Julcsa!... az angyalokat is mind Julcsának hívják. Még alszik. Óh, ha láthatnám! (*Az ablakhoz megy.*) Az ablakon nincs függöny; de ah (*benéz*):

Ott fekszik alva,
Csak fehér karja
Van kitakarva

Az anyám! (*Eloson az ablaktól.*)

ÖTÖDIK JELENET

Korpádiné (a konyhából egy szakasztó kosárral), *Gergely*

KORPÁDINÉ. Mit ólálkodol itt?

GERGELY. Én nem...

KORPÁDINÉ. Most kell kibújni az ágyból?

GERGELY. Már a mezőn is voltam.

KORPÁDINÉ. S mért nem a pörölynél?

GERGELY. De ha nincs munka.

KORPÁDINÉ. Csinálj patkószegeket.

GERGELY. De ha nincs vas.

KORPÁDINÉ. Hát a szőlőben nincs munka?

GERGELY. Tegnap elvégeztem a kötést.

KORPÁDINÉ. (*félre*) Ma éppen nem találok gáncsolni valót. - Fogd, szórd az aprómarhának; aztán fogd be a lovakat, s hozd haza a lisztet a malomból.

GERGELY. Mindent örömet, csak ne bosszankodjék -

KORPÁDINÉ. No bizony! Ha ezeket az úrfiakat nem hagyjuk délig nyújtózni - mindjárt haragszunk, mindjárt felhúzzuk az orrt -

GERGELY. Igen, de Lajos öcsém néha délig is alszik, s anyám mégsem pirongatja: engem pedig, ki kovács, gazda, vincellér, kocsis, favágó -

KORPÁDINÉ. Kukta, szakács, kulcsár vagy, nemde? - No, csak hánytorgasd fel, mi vagy még, he?

GERGELY. Nem azért mondtam.

KORPÁDINÉ. Én pedig azt mondom, Lajosra semmi gondod, ő alhatik, mert szabó, te pedig kovács vagy; eközt, úgy hiszem, ég és föld a distellancia, értjük? S most adugrandum! - No bizony, még az van hátra, hogy az úrfi parancsolgasson! *(El a konyhába morogva.)*

GERGELY. Sok keserű falat - de van édes is! *(Megkopogtatja az ablakot.)* Julcsa!

HATODIK JELENET

Julcsa (az ablaknál), Gergely, Korpádiné

JULCSA. Te vagy, Gidicám?

GERGELY. *(sebesen)* Én. - Hogy aludtál?

JULCSA. Jól. - Mit álmodtál?

GERGELY. Rólad. - Itt egy bokréta, a mezőn szedtem.

JULCSA. S itt egy csók, de kölcsön fejében.

KORPÁDINÉ. *(kikiált)* Mégsem lódulsz?

GERGELY. Megyek már! *(Julcsához:)* No, látod?

JULCSA. Hallom.

GERGELY. Istenem, beh jól áll neked a fejkötő; beh szép menyecske lennél!

JULCSA. Ez csak hálófőkötő.

KORPÁDINÉ. Mégis itt vagy? Ez már...

GERGELY. *(megcsókolja)* Megyek már! *(Mintha az aprómarhának szórná a magot:)* Pi-pi-pi! *(Julcsához:)* Vigyázz, a korom megfogta képedet, meg ne lássa anyám, - pi-pi-pi! - Isten áldjon meg! Pi-pi-pi. *(El.)*

KORPÁDINÉ. *(kijő)* Szerencséje, hogy elment. Csak suttogjatok, nyalakodjatok tubicáim, végre is kitalálom én a nyitját e dolognak is; s a vőlegény nem Gergely úrfi, hanem Lajosom lesz.

HETEDIK JELENET

Gémesi (kissé betyárosan öltözve, hetyke parasztos modorral - jő az utcán, dalolva), Korpádiné

GÉMESI.

Fehérvári hármassal határ,
Magam vagyok benn a betyár,
Viselem a betyár nevet,
Mert a rózsám engem *(utána mondva)*
Nem szeret. *(Fütyölni kezdi.)*

KORPÁDINÉ. *(a dalolás alatt)* Ez a nótárius, a vérszopó, ki nyúzza a helységet; ennek is jobb volna patkányméreg.

GÉMESI. *(beér azalatt az udvarra, s a fűtyölést megszakasztva)* Ah, jó reggelt, anyókám.

KORPÁDINÉ. *(igen nyájasan)* Jó reggelt, nótárius uram! Micsoda szerencse hozza ide? Micsoda szerencse?

GÉMESI. A lábaim, nagyasszony, meg valami, mit azonnal megmondok, amiből látni fogja kelmed, hogy jó szívvel vagyok magok iránt.

KORPÁDINÉ. *(széket vesz s letörli)* Ugyan tessék leülni... ugyan tessék leülni.

GÉMESI. Nem mulathatok soká. Ha tudnám, hogy el nem jár a szája, egyet mondanék s kettő lenne belőle.

KORPÁDINÉ. Ó, édes nótárius úr, az én szám, az én szám!

GÉMESI. Pedig meg nem bánná, aki lelke van.

KORPÁDINÉ. *(nagy kíváncsian)* Esküszöm, néma leszek, mint a sír.

GÉMESI. Tudja mi újság? - megkezdjük a katonafogdosást...

Katonának verbuválnak kötéllel,
Mefogják a szegény legényt erővel.

KORPÁDINÉ. Eléggé fáj a fejem miatta; két fiam van, igaz, van velök baj, különösen a nagyobbikkal, avval a kováccsal.

GÉMESI. Már ki is jelöltük az elcsípni valókat.

KORPÁDINÉ. *(reszketve)* Ugyan nincs-e köztök... ha nótárius úr megment, bizony nem lennék hálátlan - egy pár köből... száz forintot sem sajnálnék.

GÉMESI. Dárius kincse sem kell nekem, aki lelke van.

KORPÁDINÉ. Úgy lásson hát sírva könyörgeni...

GÉMESI. Nem vagyok gyermek, könny nem indít meg, - igen, nagyasszony, bizony elcsípjük egyik fiát, aki lelke van.

KORPÁDINÉ. *(sikolt)* Irgalmas Isten!

GÉMESI. Melyiket? Úgy hiszem, az mindegy kelmednek, vagy nem?

KORPÁDINÉ. *(zavarral)* Az igaz, az igaz.

GÉMESI. A csavargókból, lóköttőkől s akasztófa-virágiból nem telt ki a megkívántató újoncok száma, rá kell mennünk a becsületes fiúkra is; s csak kiböfentem bíz én, Gergely úrfit is oda írtuk biz mi, aki lelke van.

KORPÁDINÉ. *(nagy szemmel méri Gémesit, mintha valamit nem merne kimondani)* Gergelyt?... Gergelyt?

GÉMESI. Igen, Gergelyt, a naplopót, goromba kovácsot, kiből úgysem lenne más, mint akasztófa virága. De tudja, én a nótárius volnék a helységben, az egész kupak-tanácsot ujjamon forgatom, mint ezt a gyűrűt né, ha ezt a gyűrűt jegygyűrű gyanánt Julcsa ujjára húzhatnám... érti? Kelmedtől sok függ... Julcsának lesz vagy 30 000 forintra valója; ha ezt a zsebembe dughatnám, hát csak itthon maradna biz a kelmed fia, aki lelke van, s a szomszédban a csizmadia fia fogatnék el, ki úgyis háromszor ült már a vármegye költségén a hűvösön.

KORPÁDINÉ. *(félre)* Nem fogsz meg, jó madár? *(Szárason:)* Édes nótárius úr, köszönöm bizalmát, de én a tanács rendeletének engedelmeskedni szoktam, s átlátom, hogy a királynak a katonára szüksége van; - nekem két fiút adott az Isten, egyiket feláldozom: menjen Gergely Isten hírével, ha megbecsüli magát, ott is ember lesz belőle.

GÉMESI. *(félre)* Jól hallok-e? Felhőből cseppentem! - De hát éppen nem szereti kelmed Gergely fiát? - vagy mi?

KORPÁDINÉ. Itthon úgysem lenne belőle jó, azt mondá nótárius úr.

GÉMESI. De ő Julcsának kedvese, házasulandó, legalább azt mondják -

KORPÁDINÉ. Az emberek sokat beszélnek. - Julcsa feledni fogja; s ha nem, fiamért nem eladó gyámleányom.

GÉMESI. *(félre)* Másik fiát tán jobban szereti: a próba, ha nem használ, ártani nem fog. *(Fenn:)* Most jut eszembe... *(Iratot vesz ki zsebéből s beletekint.)* Úgy van, nagyasszony, tévedtem; nem a kovácsot visszük el; ő becsületes, szorgalmas, jámbor fiú, belőle még helységbíró is válhatik.

KORPÁDINÉ. Hiszen az imént akasztófavirágnak mondá.

GÉMESI. Tévedtem, Lajost akartam mondani, azt a drágalátos úrfit, ki szabó létére gróft majmol; kiből, ha kelmed vagyonát eltékozolja, utóbb is csavargó válik.

KORPÁDINÉ. *(most jövőn csak lélegzethez)* Lajost?

GÉMESI. Igen, Lajost. *(Félre:)* Aha, elevenére tapintánk. *(Fenn:)* Majd csak levágjuk a szép zsónfrancot s kezére adjuk a manganétát az opergukker helyett, s evelasztin bakancsa helyett kissé fontosabb talpút fogunk lábára fűzni, aki lelke van! Isten áldja meg, édes, becsületes nagyasszony, tartsa meg isten még soká becsületességét!

KORPÁDINÉ. Nótárius úr!

GÉMESI. No!?! -

KORPÁDINÉ. Vigyék a kovácsot, hagyják itthon Lajost, s én ígérem, ha Julcsa is meg egyezik, Julcsa a nótárius uramé lesz.

GÉMESI. Tehát a kovácsot visszük; de ne feledje, Julcsa enyém legyen ám, különben ez a ház mind porcióba megy, aki lelke van! *(El.)*

KORPÁDINÉ. Csak azt várd! - Gergely így elpusztul a háztól, s Julcsával minden Lajosomé lesz. Ez éppen jó víz volt a malmomra. *(El a konyhába.)*

NYOLCADIK JELENET

Lajos

LAJOS. *(jő a ház legvégső ajtaján)* Pista, tüzet! *(Cifra hálóköntösben, aranyhímzetű vörös bársony házi sipkával, haja papírba tekergetve, reggeli bugyogóban, sárga cipőben, sállal nyakán, hosszúszerű pipa kezében.)* Tán korán is keltem; de ki tehet róla, nincs kivel kószálnom éjfélutánig. - Pista, tüzet! - Jókor fekszik az ember. *(Dalol a „Dús paraszt”-ból:)*

Este lefeküsznek jókor,
Horkolnak már nyolc órákor...

Ah, Pest, Pest! Későn keltünk, semmit sem dolgoztunk, estve ser-, bor-, kávé- és színházba jártunk; természetesen többnyire a németbe, mert ott gyakran lehet veszekedni, s azt a dobre tón kívánja. Igaz, a játékból sem sokat értettem, mert ámbár franciául úgy beszélek, mint a víz, németül mai napig sem tudok, ámbár magyar vagyok... De a második parterren oly igen jól lehet distrahirozni... Ah, Julcsa húgocskám a konyhában - bizonyosan nekem főzi a reggelit. *(Üvegét szeméhez veszi.)*

KILENCEDIK JELENET

Julcsa (rocskával), Lajos

JULCSA. Jó reggelt, bácsi.

LAJOS. Dobre ráno, mint mondja a francia! *(Megcsippenti állát.)* Csoeto?

JULCSA. Mit mond bácsi?

LAJOS. Igaz, nem tudsz franciául. Hová ilyen korán?

JULCSA. Fejni, bácsi.

LAJOS. Ahhoz értenek Pesten is, különösen a korcsmárosok. *(Elfogja.)* Maradj, kraszni angyel!

JULCSA. De tudok ám én fejni.

LAJOS. Ej mit - *(kiveszi kezéből a rocskát, a konyhába teszi s bekiált)* anyám, menjen fejni.

KORPÁDINÉ. *(belől)* Jó, jó, Lajosom. Hogy aludtál, kedvesem? Hát már felkeltél? - mindjárt kész a reggeli.

JULCSA. Istenem, ha ezt merte volna Gergely?!

LAJOS. Anyácskám megszidta volna... Ah, Édesem, Gergely, meg én! - csak nézz meg mindkettőnket, nem találász-e borzasztó különbséget?

JULCSA. A bácsi mintha mindig iskatulából jönne ki.

LAJOS. Hátha ma zöld frakkomat, csíkos nadrágomat, arany pettyezetett zsilémet és zsál nyakkendőmet fogod látni. Aztán az én barkóm, kajla bajuszom s Gergely hegyesre pödrött kápláros bajusza... nye, nye muózse ellentállni, mint mondja a francia.

JULCSA. Tudom, volt is szeretője Pesten.

LAJOS. No, de hány! Mi arszlánok - hm - Szi... *(torkán akad)* grófné, a kis X báróné -

JULCSA. *(sóhajtva)* Beh szép lehet az a Pest!!

LAJOS. Meghiszem, én ott telepszem le.

JULCSA. Mi pedig Gergellyel itt.

LAJOS. Te Gergellyel - te az ő neje? - Zatraceny!

JULCSA. Már miért ne?

LAJOS. *(tűzzel)* Te a piszkosnak nője; te, kire csak maraboutoll, bársony kalap, selyemruha kell, hogy legelső arszlánő, Pest bálványa, csodája légy - ah - ah - *(Szemeit forgatja.)*

JULCSA. Mi baja, bácsi?

LAJOS. (*megragadja kezét*) Julcsa, akarsz-e Pestre jönni?

JULCSA. De Gergely nem akar.

LAJOS. Nélküle?

JULCSA. Kivel?

LAJOS. Velem.

JULCSA. A bácsi csintalan.

LAJOS. Vigyázz magadra, nehogy beteljesüljön rajtad a nóta:

Három alma, meg egy fél,
Kérettelek, nem jöttél.
Ha nem jöttél, ott vesztél,
Lányok anyjává lettél.

JULCSA.

Ej, haj, nem bánom,
Nekem is van virágom,
Leszakasztom a nyáron.

(EGYÜTT)

Jó, tehát nem bánom stb.

(*Julcsa a konyhába fut.*)

LAJOS. Ő az enyém. (*A „Zampá”-ból:*) „Ingadoz a lyánka már...” Pista! Mégsem hozol tüzet? - Pista, tüzet!

KORPÁDINÉ. (*belül*) Pista! Nem hallod? Tüzet Lajos úrfinak.

TIZEDIK JELENET

Lajos, Pista

PISTA. Parancs!

LAJOS. Miért nem vagy körültem?

PISTA. Hisz éppen a ló körül volt dolgom.

LAJOS. Ki van kefélve a kvekkerem?

PISTA. Hisz éppen a lovat keféltük.

LAJOS. Hát evelásztin topánkám?

PISTA. A ló elvesztette patkóját.

LAJOS. Kölyök! - rólam van itt a szó.

PISTA. Azt gondoltam, mindegy.

LAJOS. Tüzet!

(*Pista el.*)

LAJOS. Ez a kölyök szórja az elmésség szikráit; nem csuda, mert kovács. Rég töröm már fejemet, Pista legyen-e vagy Jancsi a tigrisem. - Eh, Jancsi nem való szolgálának, Jancsi úrnak született, mert szabóinas... Pista legyen a szerencsés.

PISTA. *(szemet hoz fogóval, Lajos pipájára teszi)* Beh tarka az úrfi!

LAJOS. *(asztalra ül, lábait törökösen maga alá húzva)* Pista te!

PISTA. Parancs?

LAJOS. Nem lennél az én tigrisem?

PISTA. *(szeme-szája eláll)* Tigris? Hiszen emberfiók volnék, ha igaz?

LAJOS. Látod, én arszlán vagyok.

PISTA. Igazán?

LAJOS. S az arszlánnak tigrisre is van szüksége.

PISTA. Hogy legyen kivel marakodnia?... nem bánom, birkózzunk.

LAJOS. Szolgálni fogsz engem, mint állatkirályt.

PISTA. Értem, állatkirály *(fület mutat)*.

LAJOS. Az arszlánnőkhöz szerelmes leveleket hordasz.

PISTA. És kapok?

LAJOS. Néha húszast, néha nyaklevest.

PISTA. Az elsőt megtartom, a másodikat uramnak viszem válaszul.

LAJOS. Jösszte, azonnal tigrisbőrbe kell búvnod.

PISTA. Körmökről ne gondoskodjék, elég élesek; Jancsi pofáján láthatók.

LAJOS. Oktondi! A tigrisbőr kurta veres nadrág és zsilé, kék nagy hajtókájú frakk és rózsás kalap lesz. *(Zsebéből mértéket vesz ki s méri.)*

PISTA. Csak minden jó bő legyen, hogy ebéd után is beleférjek.

LAJOS. Holnap franciául és németül kell tanulnod, mert hiszen magyar arszlánt szolgálasz.

PISTA. Tudom már, az uraság inasa mindig azt mondja: Befehlen?

LAJOS. S én franciául felelek rá: ako, tako!

PISTA. Hiszen arszlán uram tót-franciául beszél.

LAJOS. Nem értesz ahhoz - francia nyelvmesterem tanított reá.

PISTA. Hát hogy kell mondani franciául: „A bába és kovácsinas közt mi különbség van?”

LAJOS. *(komolyan)* „Medzi bábu, a medzi kovacsna cso jeszt rodzil?”

PISTA. No, hát én is „franciául” felelek: „Zse jeden je Zsena, a druhi chlap.”

LAJOS. Fiú!... vagy te is tudsz franciául?...

PISTA. Vagy arszlán úr is tótul beszél, ugye? Hihih!

LAJOS. Oda vagyok! Fél esztendeig fizettem a francia mestert, s ím tótul tanított! - Csodáltam is, miért ragad rám olyan könnyen ez a nyelv! - Bizonyosan tót diák volt az istenadta. - Lódulj, ne röhögj.

PISTA. Tigris vagyok, s ezentúl kecskével élek. *(El.)*

TIZENEGYEDIK JELENET

*Lajos, Korpádiné (kávét), Julcsa (csokoládét hoznak tálcákon: az asztalra teszik).
Gergely (zsákot hoz s a ház falához támasztja)*

KORPÁDINÉ. A reggeli, Lajoskám. Mi kell, kávé vagy csokoládé? Mindkettőjét készítettem; mert tegnapelőtt csokoládét kívántál, midőn kávé volt, s tegnap kávé, midőn csokoládém volt.

LAJOS. *(fitymálva)* Kávé, csokoládé! Hát teájuk nincs?

KORPÁDINÉ. Herbaté? Beteg vagy, édes fiam?

LAJOS. Tea, tea; hát nem érti anyám - tea?!

KORPÁDINÉ. Hát mi az?

LAJOS. Hát tea.

KORPÁDINÉ. *(szomorún)* Csak tudnám, micsoda állat?

LAJOS. *(félre)* Hiszen ha tudnám, nem kívánnám.

KORPÁDINÉ. De semmi, holnap lesz kávé, csokoládé és tea. Szegény fiú, ma bizonyosan éhezni fog.

(Julcsa, Gergely ezalatt együtt csevegtek.)

JULCSA. Megizzadtál.

GERGELY. Meghiszem.

KORPÁDINÉ. *(Gergelyhez)* No, mit tátod itt a szádat? *(Egy karéj kenyeret ad neki.)* Itt van a reggeli, aztán a pörölyhöz.

GERGELY. Megyek már. *(El a műhelybe és kovácsol.)*

KORPÁDINÉ. Mi más vagy te Lajoskám? Minő sima! minő... hogy is mondja a francia?

LAJOS. A franciát hagyjuk el, mama; okom van rá. De ide nézz Julcsára, mama; Julcsának háborút izenek.

KORPÁDINÉ. Háborút?

LAJOS. Szeretem őt.

GERGELY. *(a műhelyben)* Micsoda?

LAJOS. Szeretem, mert olyan à la zsiráf nyaka és olyan à la Paganini feje van.

JULCSA. A bácsi csintalan; nekem van már jegyesem.

LAJOS. Éppen azért, mert van.

KORPÁDINÉ. Jobban is illenének együvé. Aztán Julcsánál méltó is turbékolni; apja, istenben boldogult unokabátyám, tímár volt, két nagy szőleje -

LAJOS. Eladjuk, nehogy elverje a jég.

KORPÁDINÉ. S nagy kőháza.

LAJOS. Pesten veszünk helyette.

KORPÁDINÉ. És tízezer forintja van Debrecen városánál letéve.

LAJOS. Julcsa! Ennek nem egy arszlán, de maga arszlánszívű Richárd sem állhatna ellent. Mindhárman Pestre megyünk; a Váci utcában lesz szalonunk -

JULCSA. Szalonna itt is van. *(Gergely mindig erősebben kovácsol.)*

LAJOS. Ez kiállhatatlan! Ugyan, mama, mondd meg annak a kovácsnak, hogy fülem dobját szakasztja be.

KORPÁDINÉ. *(Gergelyhez)* Nem hallod? Mit csörömpölsz?

GERGELY. *(kirohan)* De már ez sok. Nem magad mondád, hogy lássak a pörölyhöz? De történjék bármi, kimondom, mi szívemet nyomja. Öcsém, hogy ily tarka-barka bolond vagy ahhoz semmi közöm; hogy te kávézol, míg én száraz kenyeret rágok, azt is elnyelem; hogy mióta honn vagy, egy rossz nadrágot sem tudál összefércelni, míg én ások, kapálok, azt is elviselném; hogy anyám jobban szeret, az fáj: de hogy Julcsámra hunyorgatsz, hogy mézes-mázos szavaiddal megzavarod fejét, az nincs testvérileg, azt túrni nem fogom!

(Lajos nyugodtan felkel s füttyörészve el.)

GERGELY. Menj, csak menj! -

KORPÁDINÉ. S én azt mondom, kelmed takarodjék.

GERGELY. Anyám, mit vétettem neked? Nem egy szív alatt nyugvám-e öcsémmel? - miért az egyedül öcsémé? Miért segíted Julcsámat elcsábítani? Tudod, hogy Julcsa drágább életemnél!

KORPÁDINÉ. Kibeszélted magad?

GERGELY. Kérlek, rimánkodom, hagyj fel, végy el tőlem mindent, csak hadd meg Julcsát, s én öt legény helyett dolgozom.

KORPÁDINÉ. Még nincs vége?

GERGELY. Vége van.

KORPÁDINÉ. Tehát hallj meg engem is. Julcsa azé lesz, kit ő választ, értjük? S ő, hiszem, megkülönbözteti a csókát a galambtól. Mi a többit illeti, míg élek, édes fiam-uramnak hátrább az agarakkal! Atyád szegény kovácslegény volt, pintlijén kívül semmije, s pintlijébe semmi sem volt; itt minden az enyém, értjük? S különösen veled, édes Gergely úrfi, mit sem törődöm, mert te...

TIZENKETTEDIK JELENET

Inas, voltak

INAS. *(jő)* Kovács lakik itt?

KORPÁDINÉ. Igenis.

INAS. Uraságom kocsija itt áll az út közepén, egyik lónak patkója le akar esni.

KORPÁDINÉ. Gergely! Nem hallod? Az útfélre, vasalni.

(Gergely a vasalószékkel el.)

TIZENHARMADIK JELENET

Monti, Kamilla, előbbiek

INAS. Uraságom kiszállt a kocsiból.

MONTI. Egy pohár vizet!

INAS. Kérek poharakat, ifjasszony.

KORPÁDINÉ. Örömmel. *(El.)*

MONTI. Kedvesem, te folyvást kedvetlen vagy, pedig az út portalan, a legszebb májusi nap süt, s körülünk folyvást változó panoráma van.

KAMILLA. Felejted, hogy másodszor hagyom el hazámat.

MONTI. Ha a válás bánatával nem ér fel a viszontlátás öröme, többé vissza nem hozlak.

KAMILLA. Sőt évenként látogatjuk meg ezentúl hazámat; hiszen megígérted. Húsz évig valék távol, azalatt szüléim is elhaltak -

KORPÁDINÉ. *(visszajő)* Ím a poharak. *(Inas vízzel szolgál.)*

TIZENNEGYEDIK JELENET

Voltak, Lajos

LAJOS. *(Montit s Kamillát szemüveggel méri)* Idegenek.

KORPÁDINÉ. Ha nagyságtok unatkozni méltóztatnak, ím fiam tud franciául is.

LAJOS. *(zavartan)* Azaz - *(anyjához titkon:)* ne öljön meg franciájával!

KORPÁDINÉ. De hiszen mennyit fizettem!

MONTI. *(nejéhez)* Hol veszi e piperkőc itt magát?

KAMILLA. Úgy tetszik, anyja bábozik vele.

MONTI. *(Lajoshoz)* Parlez-vous français?

(Lajos hajtogatja magát, valamit morog.)

KORPÁDINÉ. Beh szép nyelv az a francia!

MONTI. Comment s'appelle cette ville?

(Lajos morogva hajtogatja magát.)

KORPÁDINÉ. Uraságokkal franciául beszél.

KAMILLA. Magyarul tán többre megyünk. - Hogy hívják e helységet?

LAJOS. Szentmiklósnek.

KAMILLA. *(megütődve)* Szent-Miklósnek? S az ön neve, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Korpádiné.

KAMILLA. Lakott-e valaha Pesten?

KORPÁDINÉ. Húsz éve, mikor még boldogult férjem kovácslegény volt a gazdag Ergernél... Ah, akkor még szegények valánk.

KAMILLA. (*magában*) Ő az!

MONTI. Ősmered?

KAMILLA. Igen.

KORPÁDINÉ. Nem volt szerencsém: kihez volna szerencsém?

MONTI. Akkor még hajadon volt nőm, s gróf Hamvai Kamillának nevezék.

KORPÁDINÉ. E nevet most hallom először.

MONTI. Tehát honnan ösmered, édes Kamillám? Valóban kíváncsivá tevél.

KAMILLA. (*kissé habozva*) Átellenben laktak, s férje bátyámat utcai csavargóktól menté meg.

KORPÁDINÉ. S nekem az istenben boldogult erről mit sem szólt.

KAMILLA. S vannak gyermekei is, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Íme fiam.

KAMILLA. Apja mesterségét űzi?

KORPÁDINÉ. Dehogy! - ő többre született, több nevelést kapott; ő vív, táncol, franciául beszél.

KAMILLA. És ki űzi férje mesterségét?

KORPÁDINÉ. A másik, ki valóban nem is született másra.

KAMILLA. Úgy látszik, nem egyaránt szereti fiait?

KORPÁDINÉ. Amint érdemlik.

KAMILLA. A másik tán rossz?

KORPÁDINÉ. Remélem, megment tőle az Isten.

KAMILLA. (*rettenve*). Mit mond?

KORPÁDINÉ. Katona lesz belőle.

LAJOS. Bátyámból?

MONTI. Miért e részvét, kedves nőm?

KAMILLA. (*mosolyt erőltet*). De hát mit tegyünk? Beszélünk csak kell valamiről, s az anya legörömöstebb beszél gyermekéről.

MONTI. (*súgva*). Főképp az ily anya, ki majomként látszik szorongatni gyermekét.

KAMILLA. Asszonyom, másik fia is ily csinos? Tán nincs honn?

KORPÁDINÉ. Nagyságtok kocsijánál van, lovat vasalni.

KAMILLA. (*férjéhez*). Ah, kedves Edvardom, tán mennénk is már a kocsihoz.

MONTI. Amint parancsolod. - Asszonyom, köszönjük a vizet. (*Pénzt nyom Korpádiné markába.*)

KORPÁDINÉ. Alásszolgálja! Lajos, köszönj franciául - alásszolgája!

TIZENÖTÖDIK JELENET

Gergely (a vasalószéket hozva), előbbiek

INAS. *(Gergelyhez)*. Készen vagyunk?

GERGELY. Igen.

MONTI. Antonio fizesd ki.

KAMILLA. *(Gergelyt nézi; félre)*. Ő az!

MONTI. No, nem jössz, édesem?

KAMILLA. Igen. *(Félre:)* Szegény! *(Montival el, gyakran visszanéz, az inas kifizeti Gergelyt.)*

KORPÁDINÉ. *(Lajoshoz)*. De miért nem mulattál velök?

LAJOS. Nem tartottam méltóknak. Aztán nagyon is rosszul beszéltek franciául; a nő túl volt élte tavaszán; s az úr igen vén arszlán volt.

TIZENHATODIK JELENET

Voltak, Julcsa

JULCSA. Néni! Lajos!

KORPÁDINÉ. Miért reszketsz?

LAJOS. No, húgocskám!

JULCSA. A házat vasvillás emberek veszik körül.

KORPÁDINÉ. Máris?

LAJOS. Mit akarhatnak?

KORPÁDINÉ. Talán katonafogdosás.

LAJOS. *(remegve)*. Igazán?

KORPÁDINÉ. Ne félj!

LAJOS. Könnyű anyámnak, mert nem vihetik katonának.

TIZENHETEDIK JELENET

Kisbíró, vasvillás emberek, előbbiek

KISBÍRÓ. Csak reám vigyázzatok. Adjonisten!

KORPÁDINÉ. *(félre)*. Akaratom ellen is reszketek.

KISBÍRÓ. No, itthon a legény?

LAJOS. Odavagyok. *(Az asztalhoz hátrál s alá búvik)*.

KORPÁDINÉ. Jó emberek, tán megtévedtünk?

KISBÍRÓ. Éppen nem, hiszen kelmed Korpádiné?

KORPÁDINÉ. De azért...

KISBÍRÓ. Kelmednek két fia van.

KORPÁDINÉ. Igen... *(félre:)* Ha a nótárius nem áll szavának... igaz, én sem akarok szavamnak állani... Úristen, csak most ne vigy bajba, szavamnak állok... nem... hanem böjtölök, imádkozom...

KISBÍRÓ. Az egyiket elvisszük; ha lehet, jószerével, ha nem, erőszakkal.

KORPÁDINÉ. Melyiket?

KISBÍRÓ. Melyiket? Hát hadd lássuk! *(Nagy lassan iratot keres ki zsebéből, Korpádiné remegve várja a csapást.)*

JULCSA. Most érzem, csak Gergelyt szeretem, mert csak érte remegek.

KISBÍRÓ. Barna Peti - Kis Jankó - *(morogva olvas néhány nevet:)* Ah, itt van - Korpádi Gergely.

KORPÁDINÉ. *(nagyot lélegzik).* Hála isten!

JULCSA. *(ijedve).* Gergely?

KISBÍRÓ. Hol van?

KORPÁDINÉ. A műhelyben.

KISBÍRÓ. Az ajtóra legények! *(A műhelyt körülfogják.)* Gergely öcsém, add meg magad.

JULCSA. Anyám - szabadítsuk meg.

GERGELY. Mit akartok itt? Gyilkosok, haramják lettetek-e? Vagy én vagyok az, hogy így rohantok rám? *(Kalapácsot emel.)*

KISBÍRÓ. A helység rendeletéből katona vagy, add meg magad.

LAJOS. *(az asztal alól előbúvik).* Hogy is tudtam így megijedni?

GERGELY. *(kalapácsot forgatva).* Majd meglátjuk! *(Kijő, az emberek hátrálnak.)*

KISBÍRÓ. Le a kalapáccsal, mi jól fel vagyunk fegyverkezve és pálinkázva.

GERGELY. No, akinek lelke van, ide vele!

KISBÍRÓ. Annak meg kell lenni, mint az egy halálnak.

GERGELY. De nem kell meglenni, van más csavargó is, én becsületes kovács-ember vagyok, ki megkeresi kenyerét, s így hasznos vagyok a hazának.

KISBÍRÓ. Ragadjátok meg, különben fiaitokat visszük el. *(Lefegyverzik Gergelyt s megragadják.)*

GERGELY. Anyám, öcsém, Julcsa, ne hagyjatok!

KORPÁDINÉ. Jaj, ennek meg kell lenni; sajnállak, de nem tehetek róla.

GERGELY. Én, ki jegyben járok, nem akarok, nem lehetek katona. - Öcsém, neked nincs jegyessed, váltsd meg bátyádat; veled Julcsa is boldogtalan lesz, mert csak engem szeret.

JULCSA. Egyedül téged!

LAJOS. Kedves bátyám, nincs katonai bátorságom.

GERGELY. *(egy ötlettől megörvendeztetve).* Anyám! Öcsém! Julcsám! Ne búsuljatok, van szabadulás, mi gazdagok vagyunk; ezer példa van rá... anyám, válts meg egypár száz pengővel.

KORPÁDINÉ. De honnan vegyem?

GERGELY. (*elámulva*). Honnan vedd? Nem vagyunk-e gazdagok?

KORPÁDINÉ. A semminél is kevesebbel bírunk.

JULCSA. Én gazdag vagyok.

KORPÁDINÉ. De vagyonod felől még nem rendelkezhetel.

GERGELY. Menjünk, emberek! Kössétek meg kezeimet: anyám adott el! - Ó anya, örülsz, hogy megszabadulsz tőlem; rég gyanítom, beteljesült... Adja Isten, hogy a másik fiad, kiért eladtál, hogy mindent ráhagyhass, úgy megbecsüljön, mint én; s agg korodban oly hű ápolód legyen, mint én lettem volna. - Ó megbánod, meg, keservesen bánod meg! - Julcsám, ne bússulj, tíz esztendő nem a világ! - Fogsz-e szeretni?

JULCSA. Ó Gergely!

GERGELY. Nem fogsz feledni?

JULCSA. Soha.

GERGELY. Esküdjél meg.

JULCSA. Esküszöm.

KISBÍRÓ. No, csak előre! Mire a sok prézsmitáció?

GERGELY. Isten veletek! - Öcsém, neked megbocsátok, de anyámnak... Isten veletek!

KORPÁDINÉ. (*félre*). Most már minden Lajosomé.

KAR.

Már minálunk verbuválnak kötéllel,
Mefogják a szegény legényt erővel.
A gazdagnak öt-hat fia, nem bántják,
A szegénynek, ha egy is van, elfogják.

GERGELY.

Elmennék én katonának,
Csak kötéllel ne fognának;
Ugyan kinek volna kedve
Gyöngy élethez erőltetve?

LAJOS.

Mint kívánom, úgy megyen,
Jól fog kiütni tervem,
És a lány bármit tegyen,
Engedni fog nekem.

JULCSA.

Nem vagyok oka semminek,
Édesanyám oka mindennek,
Miért hogy adja katonának,
Kit szívem választott magának.

GERGELY.

Kard lesz oldalamon,
Lovamon a nyereg;
Mennem kell, galambom,
Az Isten áldjon meg!
(Ismétli Julcsával.)

JULCSA.

Kard lesz oldaladon,
Lovadon a nyereg,
Menned kell, galambom,
Az Isten áldjon meg!

KISBÍRÓ.

Eh, haj, menjünk rája,
Úgyis a panasz hiába,
El a városházba,
Ő már katona.

KAR.

Ej, haj, menjünk rája stb.
(Elhurcolják Gergelyt, Julcsa elájul.)

MÁSODIK SZAKASZ

Siralomház

(Kis oldalterem, középen elfüggönyözött nyíláson át a nagyterembe láthatni, mely álarcosokkal tömve van. Mindenütt pompa és fény. A zene folyvást szól, de igen halkán. A beszélgetések kezdete előtt lehet táncokat alkalmazni.)

ELSŐ JELENET

Monti (sárga, veres szegélyű dominóban, fehér, veres tollas kalappal), *Roberto* (fekete dominóban). Körültekintve, leveszik álarcaikat.

ROBERTO. Hány órára rendeljem ide nagyságod kocsiját?

MONTI. Egyre, vagy kettőre; vagy ne is menjen haza, várjon. No, titoknok úr, a francia kitett magáért; ily pompás díszítmény, ennyi fényes álarcos!... Milánó meg fog rá emlékezni.

ROBERTO. A nagyságod bálja sem volt dísztelenebb; itt több a fény, nagysádnál több volt az ízlés.

MONTI. Ön hízeleg. - Igaz, nem tudja, mi kosztümben van a háziúr, Saint Geran.

ROBERTO. A háziúrnak kár álarcot viselnie; egy sánta van egész báljában csak, s az ő maga.

MONTI. No, s kikre ösmert? Nőmre nem ösmert még?

ROBERTO. A nagyságos asszonyra?... (*Mosolyog.*) A nagyságos asszony... de nem árul el nagyságod?

MONTI. Hogyan? - s ön tudná?... Szóljon kérem! Gyönyörű tréfa lesz; ő engem nem ismer; s ha én őt ismerem, addig fogom zaklatni, míg megszökik a bálból. Ah, ez dicső lenne - hangomat meglehetősen tudom változtatni - no, csak ki vele, melyik az?

ROBERTO. Róza kisasszony...

MONTI. Nőm társalkodónéja? - kivel ön gyakrabban társalog, mint ő nőmmel?

ROBERTO. Kinek előttem semmi titka...

MONTI. De önnek, csak remélem, vannak előtte titkai, legalább az én titkaim?

ROBERTO. Róza kisasszonyt nemigen érdeklik.

MONTI. Tehát Róza kisasszony?

ROBERTO. Együtt van itt a nagyságos asszonnyal. -

MONTI. Az ég szerelmére, melyik nőm?

ROBERTO. Nézze, nagysád, éppen itt jó. (*Felteszi álarcát.*)

MONTI. (*szintén*). E zarándoknők? Ah, a magasabbik nőm.

ROBERTO. S az alacsonyabbik Róza kisasszony.

MONTI. Most térjünk ki, s csak távolról közelítsünk, hogy ne is gyanítsák. (*Elvonulnak.*)

(*Róza, Roberto titkon kezet szorítanak.*)

MÁSODIK JELENET

Kamilla, Róza (zarándoknőknek öltözve, álarcaikat leveszik)

KAMILLA. Ez hát ő?

RÓZA. Igen, nagysád, ez férje volt; sárga dominó, veres szegéllyel, fehér kalap, veres tollal.

KAMILLA. Termete az, de járása?...

RÓZA. Változtatott; - ő nagysága jó színész lett volna. Titoknokától tudom, kinek én vagy titoknoka.

KAMILLA. Gyönyörű titoknok!

RÓZA. Ezek nem státusztitkok.

KAMILLA. Legalább kikerülhettem a grófot; mert mihelyt szólanék vele, azonnal reám ismerne.

RÓZA. Jönnek! - Fel az álarcával! (*A pamlaghoz indulnak.*)

HARMADIK JELENET

Saint Geran, Völgyi, Tengeri, Parti (különbéféle álruhában); előbbieik

S. GERAN. (*sánta*). Örülök, ezredes úr! Rám könnyű volt ösmernie lábamról; hiába húzom fel, csak bicegek biz én! (*Leveszi álarcát.*)

VÖLGYI. (*rózsaszínű dominóban, fekete szegéllyel, fehér kalap, fehér tollakkal*). S én nem-igen titkolózom.

KAMILLA. (*rezzenve megáll, félre*) E hang!

VÖLGYI. S bár az egész világ rám ismerjen, tovább ki nem állom az álarc gyötrelmeit - követem példáját. (*Leveszi álarcát.*)

KAMILLA. Az ő vonásai, hangja! Ő az! (*A pamlaghoz indul.*)

VÖLGYI. S itt van szerencsém bemutatni két hazámfiát, Tengeri és Parti urakat. - Utaznak, vagyis rendszerint külföldön laknak, s csak néha utaznak hazájokba, ha pénzüik elfogyott.

S. GERAN. Uraim, örvendek - meddig méltóztatik itt mulatni?

TENGERI. Plaît-il?

PARTI. Was befehlen Sie?

S. GERAN. Úgy hiszem, jól kérdeztem magyarul: meddig méltóztatnak itt mulatni?

VÖLGYI. Bocsánat, ezen magyar urak nem tudnak magyarul.

S. GERAN. Lehetetlen! - Est-ce que vous ne parlez pas hongrois?

TENGERI, PARTI. Non. (*S. Geran tárcát vesz.*)

VÖLGYI. Mit csinál ön?

S. GERAN. Feljegyzem, mert holnap magamnak sem hinném.

VÖLGYI. Levétetem álarcaikat.

S. GERAN. Hagyja el, ezredes úr; félek, nem találnak pirulni.

VÖLGYI. Azon nem csodálkozom annyira, hogy e magyar urak nem tudnak magyarul, mint azon, hogy ön francia létére oly tisztán beszéli nyelvünket.

S. GERAN. A nagy császár korában fogoly valék Szegeden.

VÖLGYI. S látja ön, ezen urak hazájokban hiszik magokat foglyoknak.

TENGERI. Monsieur, votre bal est magnifique.

S. GERAN. Excusez monsieur, je ne parle pas français.

TENGERI. Comment?

S. GERAN. *(gúnyosan)*. Car je suis français. *(Elfordul.)*

PARTI. Das ist eine Beleidigung.

TENGERI. Pszt! - er duellirt comme il faut. *(Elvonja.)*

S. GERAN. Igaz-e, ezredes úr, hogy ezredéből holnap agyonlőnek egyet?

VÖLGYI. Kettőt.

S. GERAN. S mit vétettek?

VÖLGYI. Az egyik háromszor szökött, a másik rablott is.

S. GERAN. Nincs ínyökre a katonaélet?

VÖLGYI. Az egyik átalkodott; a másik, kit magam is sajnálok, már jegyben járt, midőn elhozták. Vallomása szerint nem akar jegyese nélkül élni, s megvallá, ha agyon nem lövetem, mihelyt szabad lesz, újra elszökik - orvosolhatatlan.

S. GERAN. Magyar?

VÖLGYI. Szentmiklósról való. *(Kamilla fölemelkedik.)*

VÖLGYI. Igen ifjú, alig huszonkét éves, neve Korpádi Gergely. *(Kamilla sikoltva visszahanyatlik.)*

RÓZA. Nagy Isten!

S. GERAN, VÖLGYI. *(visszanéznek)*. Mi ez?

RÓZA. A hőség talán.

S. GERAN. Küldöm orvosomat, csak zajt ne üssenek. - Elrontaná a vigalmat. - Kérem, csak zajt ne üssenek. *(El.)*

RÓZA. *(leveszi Kamilla álarcát)*. Már magához tér.

VÖLGYI. *(félre)*. Kamilla! - még most is oly igéző szép!

RÓZA. Nagyságos asszony!

KAMILLA. Csitt, csitt, *(hirtelen felteszi álarcát)* mit se szóljon - hagyjon el - kérem, esedezem - siessen, rendelje elő kocsimat - az égre, siessen!

RÓZA. Tüstént. *(El oldalt.)*

KAMILLA. Ezredes úr!

VÖLGYI. Kamilla! Miért e hideg megszólítás?

KAMILLA. Csak néhány percnyi időm van. - *(Meglátja férjét, ki éppen jó leskelődve.)* Férjem! *(Völgyihez:)* Önnel szólanom kell. *(El középen.)*

NEGYEDIK JELENET

Völgyi, Monti

MONTI. Semmi kétség; megösmert, titoknokom elárult.

VÖLGYI. Kétségbeesett - Miért fut? Utána, míg el nem veszem szemeim elől.

MONTI. (*feltartóztatja*). Uram, bocsánat!

VÖLGYI. Bocsánat, nincs időm.

MONTI. Kérem -

VÖLGYI. Mire?

MONTI. Álarcos bálban a tréfának szabad mezőt kell nyitnunk.

VÖLGYI. Miattam méltóztassék.

MONTI. De csak úgy üt ki tréfám jól, ha ön segít.

VÖLGYI. Miben? Csak kérem, szaporán.

MONTI. Én nő vagyok.

VÖLGYI. S én nőtlen.

MONTI. Nőm itt van.

VÖLGYI. Arról én nem tehetek.

MONTI. Nőm nem akarja, hogy ráösmerjek.

VÖLGYI. Hát ne ösmerjen rá.

MONTI. De ráösmertem.

VÖLGYI. Tehát faggassa; csak engem bocsásson.

MONTI. De én nem akarom, hogy ösmerjen.

VÖLGYI. Tehát színlelje magát.

MONTI. De már ösmer; titoknokom elárult.

VÖLGYI. Én nem vagyok titoknoka.

MONTI. Hogy tehát tévedésbe hozzam, cseréljünk dominót, kalapot.

VÖLGYI. De uram...

MONTI. Ön, úgy hiszem, gavallér, s érti a tréfát. Addig nem bocsátom, míg rá nem áll.

VÖLGYI. (*leveti dominóját*). Itt van tehát.

MONTI. Köszönöm. (*Ruhát cserélnek.*) Most nőmet vérig fogom faggatni.

VÖLGYI. Én Völgyi ezredes vagyok a nagy kaszárnyából, ha ruhámat hazaküldi, én is visszaadom az önét. Agyó! (*El.*)

MONTI. (*maga*). Völgyi?? Ilyen nevű hadnagyot emlegettek, kivel Pesten legörömestebb táncolt nőm hajdon korában: csak nem ez lesz? Ah, nőm.

ÖTÖDIK JELENET

Kamilla, voltak

KAMILLA. Ezredes úr, ösmeri e gyűrűt?

(Monti fejével igent int.)

KAMILLA. Reggel öt órakor legyen ön a Szent Péter utca szögletén, társalkodóném fátyolozottan e gyűrűt fogja mutatni, ön nevét megmondja, s hozzám fogják vezetni. - Esküdjék meg, hogy eljövend!

MONTI. Esküszöm.

KAMILLA. Ha szavát nem tartja, szerencsétlenné tesz.

HATODIK JELENET

Róza, voltak

RÓZA. A kocsi előállott.

KAMILLA. Siessünk. *(Középre akar menni, az éppen belépő Völgyit meglátja.)* Ah, a férjem!
- *(Balra elsiet.)*

MONTI. Összeesküvés ellenem, becsületem ellen!! Ördög! De csak hideg vér - még nincs vége a játéknak. -

HETEDIK JELENET

Völgyi, előbbi

MONTI. Uram!

VÖLGYI. Egy zarándoknót láttam itt, hová tűnt? Kérem, szóljon.

MONTI. Ön Montinét véli?

VÖLGYI. Tehát megösmerte?

MONTI. Igen, s ő engem ön helyett ismert el.

VÖLGYI. Szent Isten! Uram, becsületes ember ön?

MONTI. Úgy hiszem.

VÖLGYI. Nem szólott semmit?

MONTI. Mit? Kérdezzen, én mindent megmondok, *(félre)* s így mindent megtudok.

VÖLGYI. Hogy mit akart velem szólani?

MONTI. Ön valami ismeretségben van e nővel?

VÖLGYI. Uram! E nőnek férje van, kinek nyugalma előttem szent.

MONTI. Előttem is! *(Gúnyosan.)* De úgy látszott -

VÖLGYI. Hogy lánykorában, midőn még szabad volt, tisztelői egyike valék; de mióta férjnél van, sohasem láttam: más nem látszhatik, uram; s ha ön gróf Monti becsületét egy hanggal is meri bántani, én a párbajnak ugyan barátja nem vagyok, de ön megszűnt élni.

MONTI. *(félre)*. Még saját magamért vagdal meg. - Tehát röviden megmondom, mit hallék. - Ezredes úr, reggel öt órakor legyen a Szent Péter utca szegletén; a grófné társalkodónéja fátyolozottan egy ismert gyűrűt fog önnek mutatni; ön nevét megmondja, s a grófnéhoz fog vezetetni; s én, uram, ön nevében megesküdttem, hogy okvetlenül elmenend; *(gúnyosan:)* nemde, eskü nélkül is megtenné?

VÖLGYI. Nem fogok elmenni.

MONTI. De el kell mennie, különben a grófné szerencsétlen lesz.

VÖLGYI. De nem fogok menni; mert szent előttem a grófi ház becsülete, s ha a nő gyöngé, a férfihez erő illik.

MONTI. Uram, ön becsületes ember.

VÖLGYI. S azt hiszem, ön is az, s e titkot sírjába viszi.

MONTI. Arra esküszöm.

VÖLGYI. Ön neve uram, ha megszegné?

MONTI. Monti gróf. Jó éjszakát. *(El.)*

VÖLGYI. *(maga)*. Monti? Szegény nő, mi vészbe dönti magát. Értesítenem kell; a vész talán még előzhető. *(El.)*

VÁLTOZÁS

(Siralomház)

NYOLCADIK JELENET

*Miska. Gergely. Az első káplár Gergely, a második Miska mellett.
Örök, Festő, Költő: jegyzőkönyvekkel állanak.*

FESTŐ. *(rajzolva)*. E főért 50 aranyat kapok.

KÖLTŐ. E jelenet szomorújátékomat istenivé teszi. Mennyi lélektan - morál: csak versek kellene, s kész az egész.

MISKA. Káplár uram! Először is köszönöm az ezredes úrnak, hogy egykori professzoromat, meg a kapitány urat, meg a hadnagy, meg az istrázsa-mester urat hazugságban hagyta: mert látja káplár úr! - azok mind azt jövendölgették: „Miska! - te utoljára is akasztófára jutsz!” - márpedig csak azért sem jutok, mert föbe lőnek.

GERGELY. *(a mellette ülő káplárhoz, ki levelet ír)*. És írja meg, káplár uram, anyámnak, hogy megbocsátok neki. Mindennek ő volt oka, kiválthatott volna, de katonává tön - s elszakasztta Julcsámtól - szeresse jobban öcsémet és Julcsát. *(Könnyei elfojtják.)*

ELSŐ KÁPLÁR. Fiam, térj magadhoz! Mit írnak még?

GERGELY. Nem lehet.

KÖLTŐ. Kedvese is volt? Dicső fordulat!

FESTŐ. (*haragosan*). Arca megint nem látható.

ELSŐ KÁPLÁR. Szegény fiú! - Kedves Gergelyem, hátha kegyelmet kapsz?

GERGELY. Ha kegyelmet kapok, hazabocsátanak?

ELSŐ KÁPLÁR. Aztán megbecsülöd magad, s negyedszer nem fogsz elszökni.

GERGELY. Úgy csak lőjenek föbe, mert negyedszer is elszökném.

ELSŐ KÁPLÁR. Hogyan? Hát nem szép élet ez?

GERGELY. Nem nekem való; - nekem van becsületes mesterségem - csak látta volna, mily szorgalmas valék! - Aztán van Julcsám, ki szeret, ki nélkül nem kell az élet, kihez ellenállhatatlanul vonz valami... Lássá, káplár úr, ily bolond szerelmes vagyok én! Mit tehetek róla? Szeretem, s nélküle halnom kell... írja meg, mindezt... Aztán írja meg Julcsámnak, esküjétől feloldom, legyen boldog! - Aztán káplár úr! E gyűrűt le ne húzzák hideg ujjamról, midőn eltemetnek; kérem, minden szentre ígérje, esküdjék meg, hogy nem fogja engedni - lássa - ez jegygyűrűm volt!

ELSŐ KÁPLÁR. Lesz rá gondom, légy nyugodt.

KÖLTŐ. Minden szava aranyat ér, végre írok életből merített szomorítványt.

FESTŐ. Arcán az édes keserv, síró öröm - mért nincs raphaeli karom?!

MISKA. Káplár uram!

MÁSODIK KÁPLÁR. Ni, fiam Miska?

MISKA. Hát nem kaphatnék bort? Szeretnék úgy meghalni, hogy magam sem tudnám, hogy - mert mégis nyomja valami szívemet... az, akit föbe kólinték, hasonlított az apámhoz. Egy pohár bort!

MÁSODIK KÁPLÁR. Nem szabad, fiam; térj istenhez, imádkozzál, s ahhoz józan fő kell.

MISKA. Már csak látom, józanul kell a paradicsomba avancsíroznom.

EGY KÖZLEGÉNY. Hátha pardont kapsz, ecsém?

MISKA. Ej, dehogy kapok.

KÖZLEGÉNY. Mert tudok én már esetet, ecsém, hogy éppen akkor érkezett meg a pardon, mikor már felakasztották.

MISKA. (*danol*).

Ha megúnom magam a tanyában,
Fogom magam, megyek a csárd...

Nem megy! - nem megy, aki lelke van!

KILENCEDIK JELENET

Előbbiek, Kamilla, Róza (köpenyben, fátyolosan)

RÓZA. De miért jövénk ide?

KAMILLA. (*rá sem figyel, félre*). Ő az! - Isten, adj erőt. - Róza, most menjen - amire kértem - vezesse hozzám.

RÓZA. Nagysád erényei meggyőznek, hogy parancsát teljesítve, nem gyalázom meg magamat.

KAMILLA. Inasomat magával viheti, a kocsija várjon rám.

RÓZA. Amint parancsolá. *(El.)*

KAMILLA. *(a káplárhoz)*. Szabad ez ifjúval szólanom?

ELSŐ KÁPLÁR. Ha oly kegyes lenne. Igen bús, bár nem kislelkű. Vigasztalja nagysád - én már kifogytam.

KAMILLA. *(felhajtja fátyolát, közeledik)*. Uram! - ifjú!

GERGELY. *(meredten bámul rá)*. Ez arcot láttam valaha - álmomban - vagy ébren. -

KAMILLA. Én ismerem önt. -

GERGELY. Igen, igen, láttam nagysádat - de hol, és mikor, nem emlékezem. -

KAMILLA. Két éve.

GERGELY. Akkor még szabad valék.

KAMILLA. Hintóm házuk előtt állott meg.

GERGELY. Az egyik ló sántított. - Ó nagysád, azon nap volt balsorsom kezdete, akkor fogtak el katonának.

KAMILLA. S anyja nem váltá ki?

GERGELY. Anyám sohasem szeretett.

KAMILLA. *(félre)*. Ó istenem.

GERGELY. Elhagyott - pedig gazdag. -

KAMILLA. Elhagyta?

GERGELY. Nagysád szemében könny... Fölöttem könnyezik... Anyám, tudom, nem siratna, - nem, nem is fog siratni.

KAMILLA. Ő megsiratná - higgye, megsiratná. -

GERGELY. Ó nem, eltaszított magától - nekem nincsen senkim!

KAMILLA. Senkije?

GERGELY. Nagysád sír? Ó Istenem, mivel érdemlem ezt? Nagysádnak igen jó szíve van - bizonyosan fia volt, kit elvesztett - igen, igen, fia volt, különben nem siratná. *(Az óra négyet üt.)*

KAMILLA. Már négy óra.

GERGELY. Még három órát élek.

KAMILLA. Ön élni fog - bízzék az égben, bízzék bennem, élni fog. *(El.)*

GERGELY. *(nagyot lélegzik, örömmel)*. Élni?! Vigasztaló angyal volt ez? - istenemre, nem is érdemlem a halált!

GERGELY, MISKA.

Kalapom szememre vágom,
Mellette hervadt virágom
Sírva nézem;
Így múlik el ifjúságom,
Maholnap oda világom,
Hajh, mint érzem.
Fogd meg, bajtárs, a vasvesszőt,
Verd meg vele a temetőt,
Mért nem kedvez semmi épnek,
Semmi szépnek?!

VÁLTOZÁS

(Rövid szoba Montinál)

TIZEDIK JELENET

Kamilla, komorna

KAMILLA. *(jó; köpenyét, fátyolát ledobja)*. A gróf még nincs honn?

KOMORNA. Nincs, nagyságos asszony.

KAMILLA. Senkit sem bocsát hozzám Róza kisasszonyon kívül. Ha férjem jönne, előre jelenti. -

KOMORNA. Értem, nagyságos asszony!

KAMILLA. Mehet. *(Komorna el.)*

KAMILLA. *(egyedül)*. Ez borzasztó éj volt. Álarcos bálba menék, de ott, mintha a vendégek eldobván álarcaikat, ijesztő rémekké lettek s csúfondáros körtáncal sodortak volna el... Ösmertem a bút, a kétségbeesést, de annyi gyötrelem, félelem és rettegés, ily pokoli kín nem vívta ki lelkemet soha! *(Az órát nézi.)* Mindjárt öt az óra, s ők mégis késnek... Minden perc egy kínos év! - Mi nyugodt valék a bál előtt is. Feledtem mindent - feledtem! - s ezért sújt a mindenható... Léptek - jönnek, - ah nem, csak képzelem, mert óhajtom, hogy jöjjenek... Mégis van égi szem, mely virraszt fölöttünk; e siralomvölgyén hagyott nyílást, melyen szabadulhatni, s a sorsnak fölemelt gyilkát megkapja egy égi kéz, mielőtt szívembe mártaná.

TIZENEGYEDIK JELENET

Volt, Róza, (majd) Monti (köpenyben, álarcval)

RÓZA. Nagysád - itt van ő. -

KAMILLA. Bocsássa be, s hagyjon magunkra.

RÓZA. *(ajtót nyit)*. Méltóztassék.

(Monti jó, erszényt nyom Róza kezébe.)

RÓZA. Uram! - Én - ez - (*Bámultában nem térhet magához.*)

MONTI. (*súgva*). Távozzék, a férj parancsolja.

RÓZA. Szent isten - (*Csodálkozva el.*)

KAMILLA. Köszönöm, ezredes úr! Már aggódni kezdék. Minden perc drága. Le az álarccal, nincs mitől tartanunk.

MONTI. (*elveti álarcát*). A férjtől sem?

(*Kamilla visszatántorog.*)

MONTI. Nemde, örvendetes meglepetés? - hogy tetszik? - Miért sápad? Miért remeg, asszonyom?

KAMILLA. (*félre*). Mily szemfényvesztés!

MONTI. Tehát az ezredet várta, asszonyom? Az ezredet, a régi imádót. Megmondjam, asszonyom, mi neve az ily nőnek?

KAMILLA. (*félre*). Jaj nekem!

MONTI. (*ellágyulva*). Kamilla, érdemlettem-e ezt? Szerette-e férj jobban nejét, mint én téged? Nem őrzöttelek a lanyha széltől is? S mégis árulás ellenem s becsületem ellen! - szólj, mióta lőn képed fertelmes bűnt rejtő álarc? S mióta cimborálsz titokkal, hogy megcsalhass engem?

KAMILLA. (*hirtelen feltalálja magát, erőltetett mosollyal*). Férjem!...

MONTI. Mosolygasz?

KAMILLA. Ez valóban farsangi bohózat; mióta vállalta el férjem Othello szerepét?

MONTI. Mit jelent ez?

KAMILLA. Hogy igen jól tudám, kit rendelek ide; tudtam, kivel cserélt a gróf álruhát; meg akartál faggatni, tréfálni, gyötreni, s azzal kikacagni: ím, magad lől nevetségessé. Oly kevés eszet s leleményességet tulajdonítasz-e a nőnek? Ugye, meglakoltál? Velem akartál bohózatot játszani, s ím, magad játszod azt... No, hogy tetszik, gróf úr, a meglepetés?

MONTI. S az ezredes?

KAMILLA. Mi közöm hozzá; leánykoromban egyik táncosom volt a pesti bálokban, onnan ösmerem! - Tehát féltékeny a gróf? Tán még sohasem láttad Othellót, különben tudnád, hogy különösen a férj ne higgyen a külszínnek. Egy zsebkendő s egy hazug rágalmozó mennyi tévedésbe hozta a jámbor szerecsent. Őrizkedjék, uram!

MONTI. (*örömmel*). Kamilla, ha hihetném!

KAMILLA. (*haragot tettetve*). Nincs-e méltó okom neheztelni? Ily gyöngye lábon áll-e hited? Érdemlettem ezt? Sohasem bocsáthatom meg!

MONTI. Kérlek, világosíts fel.

KAMILLA. Farsang van, s kissé csacska titoknokod, ki amellet szerelmes is Rózába. - Ha máskor alakoskodni szándékozol, s álarcban mást faggatni, ne zavarj e titkot a státusz titkai közé.

MONTI. Óh istenem, mennyivel könnyebbültnek érzem szívemet! Kamilla, bocsánat!

KAMILLA. Most egyszer - ám legyen.

MONTI. Tehát tudtad, hogy nem az ezredest rendeled ide?

KAMILLA. Természetesen.

MONTI. S én, képzeld, elmondám neki, mit nekem mondál. Erőltettem e találkozásra, de ő, a becsületes férfiú, nem állott rá, s nem akart jönni.

KAMILLA. *(félre)*. Így nem jövend; s ő elveszett!

MONTI. Ismét remegsz? - Kamilla, mi bajod?

KAMILLA. Semmi, semmi. *(Félre:)* Óh, kínos helyzet, eláruljam magam? - veszni hagyjam őt? - nem tudnám feledni? - bűnért lakol, a törvény ítélte el - férjem itt - nem titkolhatom lelki harcomat - leolvassa arcomról - óh, isten, segíts!

MONTI. Kamilla, segítség, - segítség!

KAMILLA. Semmi, semmi.

TIZENKETTEDIK JELENET

Voltak, Róza

RÓZA. Nagyságod hívott?

MONTI. Segítsen.

KAMILLA. Meghaljon, midőn menthető? Az nem történhetik meg; ugye jó isten, nem történhetik - nem lehet, nem szabad?

MONTI. Szent ég! Félrebeszél.

KAMILLA. Hintót! Az égre, uram, bocsásson, vagy semmivé leszek.

MONTI. Mi lelt, Kamilla?

KAMILLA. A siralomházban van kitéve egy ifjú katona, ki nem gonosztévő.

MONTI. Mi közöd hozzá?

KAMILLA. Ő az...

MONTI. Kicsoda?

KAMILLA. Kít meg kell mentenem, vagy vele halnom. *(El.)*

MONTI. Kalapot! Öltönyt! - Nagy ég! Ott rohan, gyalog s egyedül... *(Menni akar.)*

RÓZA. Nagyságos úr, imént erszénnyel kínált gúnyosan, azt hivé, hogy neje nek bűntársa vagyok; becsületesem szent, s az ég tudja, ártatlan vagyok; de hogy ön előtt is tisztán álljak, ím vegye, levél, most küldék, hogy titkon adjam át a grófnénak.

MONTI. Adja, adja! *(Hirtelen feltöri, elolvassa:)* „Asszonyom! A bálban férje majdnem erőszakkal álruhát cserélt velem, s ön titkait helyettem neki súgta meg, s őt rendelé magához; még tán elejét veheti minden szomorú következésnek. - Fájdalom, hogy így kellett ismét találkoznunk! - Engem ne okoljon. - Ha még feledve nem volnék, felejtsem örökre - Félix.” Kisasszony! Ha becsülete szent, mindenről, mit látott és hallott, hallgatni fog, mint a sír. *(Félre:)* Kezemben a kulcs, mely a titok zárját felnyitja: jaj nekik, ha becsületemben gázoltak! *(El.)*

RÓZA. Ki hitte volna ily erényes nőről? *(El.)*

VÁLTOZÁS

(Szoba az ezredesnél.)

TIZENHARMADIK JELENET

Völgyi, inas

VÖLGYI. (*katonaruhában*). Átadtad a levelet?

INAS. Igen.

VÖLGYI. Magának a grófnénak?

INAS. Nem lehetett hozzájutni, a társalkodóné vette át.

VÖLGYI. Mondád, hogy sietős, hogy egyedül a grófnét illeti?

INAS. Mondtam.

VÖLGYI. Ki van odakünn?

INAS. Két közember.

VÖLGYI. Bocsásd be. (*Inas el.*) Kell vele találkoznom, de hol? Ah, jönnek.

TIZENNEGYEDIK JELENET

Völgyi, két közlegény

VÖLGYI. Mit akartok?

ELSŐ KÖZLEGÉNY. Nagyságos úr, két pajtásunk siralomházban ül, kevés perc múlva halál vár rájuk, ha nagyságod szívét irgalom nem szállja meg.

VÖLGYI. (*magában*). A levélben találkozást lehetett volna kérnem - hogy is feledtem!

ELSŐ KÖZLEGÉNY. Nem mentegetjük, vétkeik nagyok; az egyik szökött s gyilkolt; a másik nem rabolt ugyan, de már harmadszor hagyá el ezredünket; törvényeink igazsága mindkettőre halált mond; de a kegyelem nagyságod kezében van, szánja meg őket, s adjon kegyelmet.

VÖLGYI. Istennél a kegyelem, a földön igazság és törvény uralkodik.

MINDKETTEN. Kegyelmet, legalább Korpádinak!

VÖLGYI. Nincs kegyelem! Jobbra át! Indulj! (*Közlegények el.*)

VÖLGYI. (*egyedül*). Új levelet írok - okvetlen szólnom kell vele.

TIZENÖTÖDIK JELENET

Völgyi, Kamilla, majd Monti

KAMILLA. Kegyelem!

VÖLGYI. Nagy ég! Kamilla! Ily halványan, zavartan, mi történt?

KAMILLA. Hagyjon lélegzenem - nem szólhatok.

VÖLGYI. Elrémülök - a levél tán a gróf kezébe jutott, s most üldözi -

KAMILLA. Mit most nekem a férj, a gróf üldözése? Óh ha tudná. - Ama két katona él-e még? Későn jövök? Óh ne szóljon még, ha már késő -

VÖLGYI. Még élnek.

KAMILLA. Hála isten! Nem szabad meghalniok.

VÖLGYI. A gróf -

KAMILLA. Óh hát mindenütt gátol. (*Sírva:*) Óh istenem, hát nem akarsz, hogy megszabadítsam!

MONTI. (*jő*). Jó reggelt, ezredes úr.

VÖLGYI. (*félre*). Hidegvér.

MONTI. Ön megbocsát, hogy nőmet keresvén, e találkozást háborítom; miért is nem fogadta el ön nőm meghívását, s miért nem engedte magát hozzá vezetetni? Legalább megkímélte volna a fáradságos úttól, melyet gyalog, inkább futva, mint jöve kellett tennie.

VÖLGYI. Uram, a grófné ezen feltűnő magaviselete rám nézve oly meglepő, mint önre nézve, s okát tán kevésbé foghatom meg, mint maga a gróf.

MONTI. Mivel az ok mindkettőnk előtt ösmeretlen, a grófné szíves lesz velünk tudatni: miért rendelé önt magához? S ön el nem jövén, miért rohant ide?

KAMILLA. Tudni fogják, uraim; de előbb kérdenem kell önt, gróf úr: húsz éve, mióta férjem, adtam-e legkisebb gyanúra okot, hogy női eskümet megszegtem?

MONTI. Soha.

KAMILLA. Volt-e más akaratom, mint öné? Látott-e könyűt szememben, melyből azt hiheté, hogy boldogtalan vagyok? Látott-e kacér sugárt, mely tiltott szerelmet vadászva, másra esett volna?

MONTI. E napig legboldogabb férj valék.

KAMILLA. S egy nap húsz évi hitet rendíthet meg? - Igen, gróf úr, hallja, miért rendelém magamhoz az ezredes urat, s miért jövék ide: - kegyelmet kérni két halálraítéltnek.

MONTI. Felebaráti szeretetét itt kissé túlzottnak találom; mit érdekli önt a két elítélt?

KAMILLA. Engem nem annyira, mint az ezredes urat. (*Távolról dobolás.*) Óh ég! - már halálra hurcolják.

VÖLGYI. Engem, nagyságos asszony? Mit érdekel engem? (*Balsejtménnyel:*) Az ég szerelmére, szóljon, még nem késő!

KAMILLA. Tudja meg - az egyik - az egyik önnek fia.

MONTI. Az anyának nevét! - az anyának nevét, asszonyom!

VÖLGYI. Hallgasson, asszonyom, - az az én titkom, azt felfedezni senkinek sem szabad - megtiltom. (*A középajtót feltépi.*) Segéd úr, kegyelem a két elítéltnek! Ha élte kedves, siessen! (*Fehér kendőt dob neki.*)

MONTI. Az anya nevét! - vagy azt fogom mondani...

KAMILLA. Ah - gróf - ön igen kegyetlen - nem elég hallania, hogy az elítélt az ezredesnek fia; hogy az atya megmentheti fiát; s én, ki e titkot tudom, szóljon, megengedhetem-e történni, hogy az atya ölesse meg fiát?

MONTI. Ezredes úr, legyen szíves megmondani az anya nevét, vagy azt fogom hinni, hogy az nőm.

VÖLGYI. Hogy tud ön kínzani most, midőn tudja, hogy fiam haldokol - legyen könnyörülő!

MONTI. Tehát várni fogok.

VÖLGYI. Asszonyom, melyikért rettegek! (*Kívül lövés.*) Az egyik meghalt.

KAMILLA. Melyiknek kelle előbb meghalni? - mondja ki... szívem megkövesült már.

VÖLGYI. Az ítélet nem tőn különbséget.

KAMILLA. Az első és második halála közt mennyi időköz van?

VÖLGYI. Hol van bátorságom? Hol van erőm?

MONTI. (*félre*). Istenemre - ez borzasztó.

KAMILLA. Feleljen.

VÖLGYI. Most, most kell következnie a lövésnek... Csöndesen, csöndesen, - imádkozzunk! (*Szünet.*)

KAMILLA. (*remegve*). Meg van-e már mentve?

VÖLGYI. Kegyelmet kapott.

KAMILLA. Óh, de melyik?

VÖLGYI. Mondja ki fiam nevét, hadd tudjam, melyiket várjam, s az érkezőt látva, tudjam, fiam jött-e meg, vagy fiam vérzett el.

KAMILLA. Fia Korpádi Gergely. Ő nem tudja szülei nevét; egy kovács és neje nevelték fel, mint saját gyermeküket, s ő azokat tartja szüleinek; ön neve, becsülete nincs veszedelemben. - Bánjék velem, mint szíve sugallja - atyai gondjaira bízom.

TIZENHATODIK JELENET

Segéd, előbbiek, majd Gergely

SEGÉD. Ezredes úr, a kegyelem egyikre nézve későn érkezett.

VÖLGYI. Vezesse ide a megszabadultat.

SEGÉD. Ő itt van, nagyságod kegyelmét megköszönni.

VÖLGYI. Bocsássa be, bocsássa be... Elhagy erőm!

(*Segéd ajtót nyit, Gergely látható.*)

VÖLGYI. Ő él.

KAMILLA. Ő él. (*Leroskad.*)

MONTI. (*felfogja*). Ezredes úr, nem háborítom e találkozást, de még látjuk egymást. (*Elvezeti nejét.*)

VÖLGYI. (*félre*) Félek, elárulom magamat.

GERGELY. Nagyságos ezredes úr, ide vezettek, hogy kegyelmét megköszönjem; de én köszönni nem tudom életemet. Már megvívтам és legyőztem a halál félelmét; és, ezredes úr, ez több volt a halálnál. Láttam társamat elvérezni, sírom szélén térdeltem, szemeimet örök éjre kötém be; mi ezen túl következék, azt többé nem érzem vala; a halál kínja eddig terjedett, s nem tovább; egy perc múlva földi fájdalom helyett örök nyugalom várt; - pedig jobb volna halnom, - mert ugye, ezredes úr, itt kell maradnom, s nem bocsátanak el, itt kell maradnom halálomig; s e kínos rabság hosszú haldoklás, öröm, remény és hit nélkül.

VÖLGYI. Igen, itt fogsz maradni, de nem rabságban.

GERGELY. Úgy kegyelem helyett két halált adott.

VÖLGYI. Hogyan?

GERGELY. Mert csak lövessen főbe, ha haza nem bocsát; mert én újra elhagyom az ezredet.

VÖLGYI. De hát mi kifogásod ez élet ellen?

GERGELY. Nagyságos úr, az nem nekem való. Mondják, a katonák szükségesek a haza s közbátorság védelmére; mondják nyílt pálya a hír és dicsőség templomához; alant születtem, s a csöndes élet kedvesebb nekem, mint a hadizaj; otthon munka közt oly igen boldog valék; s nekem van honn jegyesem, ki rám vár, s ki nélkül nem kell az élet -

VÖLGYI. Fiam, e perctől megváltozik sorsod.

GERGELY. (*örömmel*). Hazabocsátanak?

VÖLGYI. Itt fogsz maradni, fiammá fogadlak, nevelni, taníttatni foglak.

GERGELY. Ezredes úr, bocsásson haza, s áldani fogom.

VÖLGYI. (*keményebb hangon*). Már mondám, itt kell maradnod, tisztté képezlek.

GERGELY. Nincs ahhoz sem eszem, sem tudományom; de mesterségemet értem, mint becsületes ember; itt igen ügyetlen tiszt, otthon igen jó kovács lennék.

VÖLGYI. (*fel s alá jár*). Már mondám, nem szeretem, ha velem dacolnak; itt kell maradnod - egészen más emberré faraglak.

GERGELY. Nem lehet! - Feledhetem-e kis városunkat, hegyeit, völgyeit? Műhelyemet, hol annyi jó napom volt? Julcsámat, kit szeretek, ki engem vár?

VÖLGYI. Mind ki kell verni fejedből; rád fényesebb sors vár.

GERGELY. Így vigasztalnak mindig a tiszt urak.

VÖLGYI. Óra múlva jelentsd ismét magad. - Igazodjál! Fordulj, indulj!

GERGELY. (*félre*) De hiszen nem szaggatom én itt el e bakancsot, ha olyan vékony volna is talpa, mint a banknóta. - Óra múlva nem lát engem Milánó! (*El.*)

VÖLGYI. (*maga*). Előbb tisztté faragom, aztán fogadom fiammá. Ha már fiam, ki kell emelnem a szennyből, hova süllyedett. Majd ráncbaszedjük a fiút.

TIZENHETEDIK JELENET

Völgyi, Monti

MONTI. Ezredes úr, jövök a mai eseményeket bevégezni.

VÖLGYI. Parancsára vagyok.

MONTI. Ön nem akará megnevezni az anyát.

VÖLGYI. Azt most még kevésbé fogom tenni.

MONTI. Többé nincs rá szükség: azt ön nélkül is tudom; az anya nőm.

VÖLGYI. Azt csak képzeli.

MONTI. Tudom; ím levele, melyben elővigyázatra inti nőmet. S most tagadhatja-e, hogy egykor önök között mélyebb viszony volt, mint csupán bál és látogatás?

VÖLGYI. Ebből még más nem következik.

MONTI. Úgy, mint nőm, csak fia életéért rettegő anya viselheté magát. Ő-e az anya, vagy sem?

VÖLGYI. Mit sem szólok.

MONTI. Úgy hallgatása bizonyítja állításomat. Tudja-e, mi most kötelessége?

VÖLGYI. Fiamat nevelni.

MONTI. S velem megverekedni.

VÖLGYI. Ezt valóban nem tudom következtetni.

MONTI. Mert ön gyáva.

VÖLGYI. Kérdezze az ellent.

MONTI. Ön becstelen, hazug. - Elég ennyi?

VÖLGYI. Elég, uram.

MONTI. Nos?

VÖLGYI. Egyikünk meghal.

MONTI. Mikor?

VÖLGYI. Azonnal.

MONTI. Fegyverei?

VÖLGYI. Itt vannak töltött pisztolyaim. S most hallgasson meg, gróf uram. - Tizenhat éves koromban már egyedül állék e nagyvilágon, rokon s név nélkül. Közsorsú magyar levén, katonai pályán reméltem emelkedhetni; húszéves koromban tiszt valék. Rangom a grófi termeket is megnyitá előttem, s azokban szerencsés valék Kamilla grófnő szerelmét megnyerhetni. - Ő gazdag grófnő, én szegény kapitány valék; ezzel, úgy hiszem, eleget mondék. Szerettük egymást, reményünk nem lehetett; s hogy a bírásról lemondani mégsem tudánk, vétek volt, de vessen ránk követ, mint az Üdvezítő mondá, ki sohasem botlott. Boldog és titkos viszonyunknak azonban a kiütött francia háború véget vetett; nekem huszonnégyszáz óra alatt távoznom kellett Pestről. A harcban csak egy gondolatom volt, oly magasságig emelkedhetni, hogy őt boldoggá tehessem. Évek múlva mint ezredes és nemes tértem haza a harcmezőről; de Kamillát többé nem találtam! - Sebeim begyógyultak, de egy örök vérző seb

nyílt meg szívemen, midőn őt önnek karjaiban hallottam nyugodni. Csalatkozik, gróf úr, ha azt hiszi, hogy ezzel magamat akarám kimenteni; e nyilatkozattal az ön s a grófné nyugalmának tartozám; mert gondolja meg a grófnő iszonyú helyzetét, melyen át kelle magát küzdenie egész addig, míg önt boldogítani képes lőn, s becsülni, imádni fogja őt. Kettőnk közül egyik meghal; ha én leszek az, s ön becsületes ember, meg fog bocsátani; s a frigyet, mely húsz évig boldogítá, nem fogja azért széttépni; és nejét és vele magát nem fogja azért meggyalázni, ami az önöket egybefűző eskü előtt történt; nem fogja nejét hűtlennek mondani, mivel első szerelmét feledve, anyai szeretetéről lemondani nem tudott, s nem engedé megtörténni a legiszonyúbbat, hogy az atya ölesse meg fiát.

MONTI. Lett volna hozzám bizalma, s mondta volna meg esküvőnk előtt: uram, anya vagyok.

VÖLGYI. Hagyja ezt, gróf úr! Ön nem ismeri, mit tesz kényszerítetni valamire szülék által; nem ismeri a nők gyöngé jellemét, nem a világ előítéleteit. - Gróf úr, e nő több sajnálkozást, mint gáncsot érdemel.

MONTI. S ön, ezredes úr, nem férj, s így nem ismeri hiúságunkat; nőm húsz éve boldogít, s mégis az, hogy egykor más boldogítá, mardossa keblemet.

VÖLGYI. Ez is bizonyítja, hogy köztünk igen nagy a különbség. Gróf úr, midőn meghallám, hogy nőül erőltették önhöz kedvesemet, kit imádtam, ha akkor én is csupán a szenvedélyre hallgattam s azt tettem volna, amit most ön tett, azaz párbajra kényszerítettem volna önt, hogy kedvesemet megszabadítsam öntől, vagy meghaljak: mit ítelt volna felőlem, gróf úr? - a választ elengedem. De én levívtam a szenvedélyt, s nem háborgatám önök családi nyugalma.

MONTI. Ön becsületes ember, engem lefegyverzett. *(Az asztalra teszi a pisztolyt.)* Jobbját, ezredes úr; akar-e barátom lenni?

VÖLGYI. Ön talán azt hiszi, éltémért szónoklék ily hosszasan? Nem, gróf úr, azt önért és Kamilla sorsáért tevém. Köztünk el van vetve a kocka, ön a katonát gyávának nevezé; senki sem hallá, igaz, de hallotta a katona, s e szót csak párbaj moshatja le. Öné az első lövés.

MONTI. Ezredes úr, vallja meg, nem szintén hiú-e ön, s nem rabja-e az álbecsületnek?

VÖLGYI. Uram, én ezredes és katona vagyok. Lőjön, vagy visszaadjam a rám ruházott címeket?

MONTI. Ön férfiú.

VÖLGYI. Legyen, de az első lövést el nem fogadhatom; ön hívott ki, de én kényszerítem: lőjünk egyszerre.

VÖLGYI. Amint tetszik. Midőn a harmadikat számlálom, löni fogunk. *(Szétváltanak.)* Egy - kettő - három. *(Mindketten lőnek.)*

MONTI. Ön a levegőbe lőtt.

VÖLGYI. Ön szintén.

MONTI. Foghatunk-e most már kezét?

VÖLGYI. S váljunk harag és gyűlölség nélkül.

MONTI. Hogyan?

VÖLGYI. Én az ön küszöbét soha át nem lépem.

MONTI. Ellenkezőleg.

VÖLGYI. Bocsásson meg, uram, én Kamillát most még inkább imádom; de tudom kötelességemet. Amit mondék, tartsa titokban, én síromba viszem. S minthogy én Milánóból nem távozhatom, ittlétem nem magamtól függvén, kérem, válasszon a gróf más lakást.

MONTI. Isten önnel, ön becsületes ember.

VÖLGYI. S ön becsülje meg Kamillát; ne titkolja előtte, hogy a múltakat tudja, de ne tegyen soha szemrehányást, s meglássa, nője imádni fogja.

MONTI. Követem tanácsát. - Isten önnel! (*Megöleli, megcsókolja.*)

HARMADIK SZAKASZ

Zrínyi kávéház

ELSŐ JELENET

Zrínyi kávéház. Több asztalnál *játékosok*. Félhomály. Imitt-amott alvó korhelyek. *Gémesi*, divatos csínnal öltözve, egyik asztalnál bankot ad. *Jean*. Cigány *muzsikások*. Majd *Gergely*. A zenekar cigányos magyart játszik, egyik cigány tányért hord.

VENDÉGEK. Nem fizetünk.

ELSŐ HEGEDŰS. Nem? Hát mi meg nem muzsikálunk. (*Vonóját a húrok közé dugja, az egyik cigányhoz, ki aludva tovább is kontrázik.*) Hadd el már, no, - se nem fizetnek, se nem traktálnak, az egész kompánia még csak nem is nemzetes. Jerünk odább. Szerencsés jó éjszakát, nagyságos uraim, másszor is eljövünk; csak oly kis fiút küldjenek utánunk, mint az öklöm, s mi jövünk! Csak az ablakot kopogtassa meg, s mi jövünk! - Utánam, ribillió. (*El.*)

GÉMESI. (*besepri a pénzt*) Kilenc.

EGY POLGÁR. (*kis fiacskáját kibotozva*) Gaz kölyök, ott kell korhelykedned, ahol apád?

GERGELY. (*polgári ruhában, egész szakállal jó*) Pincér!

JEAN. Befehlen?

GERGELY. Lehet enni?

JEAN. Nincs - késő - schwarz kaffé - punsch - ja.

GERGELY. Adjon kávé.

JEAN. Gleich.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Kellner! Fidibus, Zeitung, ein Glas Wasser.

GERGELY. (*magában egy félreeső asztalhoz ül*) Istenem, beh sok naplopó, be sok gazember! S nekem ezek közt kell bujdosnom, s nem merem rokonaimat keresni, mert engem keresnek, s alkalmasint előbb megtalálnak, mint én rokonaimat. (*Kávé kap.*)

A LEGRONGYOSABB EMBER. (*Gémesihez, egy kártyára mutatva*) Fünf Gulden Münze.

GÉMESI. Ki kell tenni.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Steht.

GÉMESI. Mi áll?

A LEGRONGYOSABB EMBER. Mein Rock.

GÉMESI. Eh, vigye az ördög önt rokkostúl! Itt egy tizes, lóduljon.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Ein Glas Sligovitz! (*Adnak neki.*) Aufschreiben.

JEAN. (*Gémesihez súgva*) Herr von Gémesi, idegen van itt.

GÉMESI. Idegen? Hol?

JEAN. (*Gergelyre célozva.*) Ott.

GÉMESI. *(félre)* Húsz pengőnél nem néz ki több belőle, de az is jobb semminél. *(Első játékoshoz:)* Braun, idegen jött - mutyi.

ELSŐ JÁTÉKOS. Bravó, mutyi!

GÉMESI. Lefózzuk. *(Míg sugdostak, a második játékos a bankból egy bankjegyet elcsent. Gémesi szemmel kíséri.)* Bocsánatot, uram, véletlenül egy bankjegyet az ön mellénye zsebébe találtam dugni a magamé helyett. *(Kiveszi onnan.)* Ezerszer bocsánatot!

MÁSODIK JÁTÉKOS. *(igen udvariasan)* Oh semmi, semmi! Sohase zsenírozza magát, tessék másszor is. *(Egy komoly, kopott ember pápaszemmel, nagy barkóval, egyik asztalnál pipázgatva hírlapot olvas; vele háttal egy megbukott mesterember, a másik asztalra dőlve, alszik; egy furfangos fickó, ezzel szemközt, tetteti magát, mintha aludnék.)*

GÉMESI. *(besepri a pénzt)* Retirálok.

JÁTÉKOSOK. *(morognak)*

GÉMESI. Jean az aprópénzért húszasokat. *(Elteszi pénzét, Gergelyhez közelít.)* Jó estvét uram, - vagyis jó reggelt.

GERGELY. *(félre)* Kit látok?

GÉMESI. *(ugyanazon asztalhoz ül)* Jean, kávé nekem is.

JEAN. Gleich.

GÉMESI. Mikor méltóztatott Pestre érkezni téns uraságodnak?

GERGELY *(bámulva)* Ezt ösmernem kell.

GÉMESI. Becses nevét! Az enyém: Gémesi de eadem.

GERGELY. Gémesi? *(Távozni akar.)* Ösmerős.

GÉMESI. Várjon csak, jól látok, maga az, Gergely! Hát nem akasztották fel?

GERGELY. *(tétovázva áll)* Hát nótárius urat - mi hozta ide?

GÉMESI. *(félre)* Várj csak, megcsíplek, ütött a bosszú órája! *(Fenn:)* Elvették tőlem a kalamarist, mert köztünk maradjon, a porciót szimplán írtam a könyvbe, s duplán szedtük bírák uraimékkal egyetemben. Azóta Pesten vegetálok, ruháimat, turníromat megváltoztattam. De nehogy azt vélje, hogy e csöcselékhez tartozom; ez csak asyllumunk, hová magunkat regresszírozni járunk mi, à la grosso kártyások. Én egy fényes kávéházban rendes poentír vagyok; tegnap schwarzoltam, s ma itt adtam bankot, hogy regresszírozzam magam, s hogy holnap ismét ott poentírozhassak. Ebből láthatja, Gergelyem, hogy én nyíltszívű vagyok magához; legyen az maga is, ha bajban van, én kiségitem. Mondja csak, miként van itt Pesten, holott az ezrednél, Milánóban kellene lennie? *(A furfangos fickó a vele szemközt alvó mesterember hátára botjával egyet húz, s azonnal az asztalra hajtja fejét, mintha aludnék; az alvó felijed, körülnéz, kételkedve az olvasó komoly úrra mereszti szemeit, s fejét csóválva, újra elalszik. A komoly úr nem érti a dolgot, s tovább olvas.)*

GERGELY. Hajh!

GÉMESI. Semmi sóhajtás, ugye, elszöktünk ismét, galambom? Hja, az a szubordináció nem kis dolog. Tudom, no csak vallja meg, ne féljen. A Bakony erdejében nem lehet oly jól rejtve, mint éppen itt Pesten. - Csak bízsa rám magát; bajusza, szakálla jócskán megnőtt, egy kis zsónfranchaj, s tökéletesen maszkírozva lesz; változtatott járás, ne oly richtájos. Maga tudja, mily falusi betyár voltam én, s most lássa, beszédem sima, járásom párizsi.

GERGELY. Csak azt mondja meg, nótárius úr...

GÉMESI. Semmi nótárius többé, hanem Herr von Gémesi de eadem.

GERGELY. Hol van anyám, öcsém, s ah, Julcsám?

GÉMESI. Hát nem tudja?

GERGELY. Életveszély közt hatoltam mezővárosunkig; korán reggel volt, s a mező oly virágos, mint midőn elhurcoltak, de atyám házában idegen arcokat találtam; a kovácsműhelyben most egy görög árulja pálinkáját, s én kérdezősködni nem mertem.

GÉMESI. Az természetes; ha a katona a kapufélfától vesz búcsút, könnyen félfára jut. De semmi. Tehát, mit sem tud rokonairól. Mintha csak hívták volna, éppen jókor jelent meg. - Szereti-e még most is hűséges Julcsáját?

GERGELY. Szeretem-e? Hiszen miatta nem volt maradásom, miatta voltam halál révén, miatta bújdoklom most is. Csak egyszer láthassam még, - aztán isten neki, vegyék életemet! *(A furfangos fickó újra egyet húz az alvóra, ki felugrik, s mérgesen az olvasó úr kalapját fejébe üti, ki kalapjából kiemelkedve bámul, a dolgot nem érti, a fickó markába nevet.)*

GÉMESI. *(félre)* Hahaha, végre besötétedett a bosszú éjszakája! - Gergely, gavalléri parolámra, még ma látni fogja rokonait, s a kedves hű Julcsát.

GERGELY. Lehetséges-e? Óh uram, siessünk.

GÉMESI. De így nem juthat hozzájuk, ily öltözetben az inasok a lépcsőn dobnák le.

GERGELY. Hogyan?

GÉMESI. Okát majd meglátja, szemeivel kell látnia, hogy hihesse szavaimat. Magát kiváltani nem volt pénz, de bezzeg... no, hiszen látni fogja. Szaporán! *(Leveti frakkját.)* Vegye ezt magára.

GERGELY. Én?

GÉMESI. Tán azon bámul, hogy a Lezsimirszky-rokk alatt rongyos az ing; az nem látszik, külszín csal - csak vegye fel.

GERGELY. Ha másképp nem lehet. *(Gémesi frakkjába öltözik.)*

GÉMESI. Jean!

JEAN. Befehlen.

GÉMESI. Kölcsönözd ide reggelig frakkodat. *(Gergelyhez:)* Magán ez mit sem mutatna, de az én turnírom mindent kipótol. *(Jeanhoz:)* Addig vedd fel barátom gérokkját; így ni! Ím öt pengő, frakkod úgysem ér többet. *(Gergelyhez:)* Gombold be frakkodat, a piszkos mellényt el kell földni; azt magam is praktizálok. - Jean, tentát, papírost! Csak egy kis levélkét írok, azonnal. - *(Leül s ír.)* Egy kedveskémnek randevút ígértem; most nem tarthatom meg szavamat. *(Magában, írva:)* „Kapitány úr! Korpádi Gergely szökött katonát egy óra múlva meg lehet találni - Váci utca 590. szám alatt az első emeletben.” Jean! *(Súgva:)* E levélkét vidd tüstént a Károly-kaszárnyába, s add a kommandánsnak, érted? Fáradságodért holnap öt pengőt kapsz. Így, most kész a bosszú! - Menjünk, Gergely barátom.

GERGELY. Félek, reszketek; jobban, mint midőn a golyót vártam keblemben.

(Elmennek az udvar felé.)

A LEGRONGYOSABB EMBER. *(elaludt, fején papiros-csákót gyűjtanak, meg, fölébred, s nemes haragra lobbanva)* Ez cudarság! De hisz jövök is én többet ily rongynép közé! *(El.)*

JEAN. Frakkomat aligha látom valaha; de öt pengő meg e kaput, értök holnap a zsidó-piacon divatosabbat kapok. *(Kívül zörgés.)* Ki az?

BIZTOS. *(kívül)* Komisszárius!

MIND. Komisszárius?

(Néhányan felugrálnek, s az udvar felőli ajtón s ablakon kiugrálnek.)

JEAN. Hahaha, ezek valami csínyet követtek el, s a becsukatástól félnek. *(Megnyitja az ajtót.)*

MÁSODIK JELENET

Biztos, poroszlók, voltak

BIZTOS. Nincs itt Gémesi?

JEAN. Itt volt - de már elment - rég, igen rég elment. *(Félre:)* Ezért új öt pengőt kapok.

BIZTOS. Tehát keressük máshol. *(El.)*

JEAN. S én a kaszárnyába megyek. *(Az oldalszobába szól:)* Franz! *(Szózat belül:)* Gleich! *(A lottérián összevesznek, verekedés, kidobálások, a pincérek a tekeasztal alól húznak ki egyet.)*

JEAN. Tens úrfi! - Nem hall? - Seperni akarunk. - Tekintetes úr! *(Erősen rázza, s földhöz veri.)* Eh, mit! *(Megkapják, s hajánál fogva kidobják.)*

VÁLTOZÁS

(Terem két oldal- s középajtóval.)

HARMADIK JELENET

Korpádiné, Lajos, vendégek (Tánc, melynek végével) Pista (jő).

PISTA. Volt Ekcéklás, a dinnye e szervíz.

VENDÉGEK. *(összevissza)* Valahára! - Óh a vacsora! - ez a fődolog! - Férjem, a kis Nináról el ne feledkezzél! - Zsebeidet illendően tömd meg! - Pajtás, zsebeidbe két üveg champagne-it praktizálok, vigyázz! - *(Mind el a középén.)*

KORPÁDINÉ. *(Lajostól karon vezetve, kissé túlzott s rosszul választott divatiassággal öltözve)* De ha mondom, egy krajcárom sincs.

LAJOS. Lárifári! - lenni kell.

KORPÁDINÉ. De honnan? - az ég szerelmére.

LAJOS. A pokol fenekéről, vagy a szalmazsákból, ahova be szokta varrni. Minden pénzemet eljátszottam, s vissza kell nyernem; most más székre ülök, s azonnal megfordul a szerencse. Tudtam, mihelyt a tükör alá ülök, vesztenem kell; az a hely mintha átkozott volna, már tízezer pengőt elnyelt. - Szaporán, még nincs késő!

KORPÁDINÉ. Lajos! Mindenemtől spregoltál; - aranyaim, bankóim, házam, szőlőm - mind oda!

LAJOS. Ej, mit sopánkodik, nincs-e még hátra szép menyasszonyom hozománya, melyet esküvő után azonnal kifizet Debrecen városa.

KORPÁDINÉ. De Julcsa nem akarja magát rezerválni.

LAJOS. Dehogyan nem, én már elhíreszteltem az egész városban, rá kell állania, addig atakírozom; s ha másért nem, nehogy kompromittáljam.

KORPÁDINÉ. Az a Gergely nem megy ki a fejéből.

LAJOS. Még nem látta attitűdjeimet, még nem látott galoppírozni, csak bízva rám, holnap menyegző.

KORPÁDINÉ. De ígéréd-e, hogy holnap felhagysz a játékkal, s a Julcsa vagyonát nem tékozlod el?

LAJOS. Mindent ígérek, csak pénzt ide!

KORPÁDINÉ. De megint csak veszteni fogsz.

LAJOS. Édes mama, ha látná magát, hogy nem illik az a paraszt siránkozás gyönyörű kopfputzához. Apropó, holnap Szentelendiné szoaréjába megyünk; a mama számára az új ruhát már megrendeltem.

KORPÁDINÉ. Új ruha? Itt van utolsó - de legutolsó pénzem.

LAJOS. *(elkapja, számlálva)* Egy, kettő, háromszáz pengő! - No, ha nem több, ez is jó. Paroli pácse, aztán négy fül - agyó, mama! Menjen a terembe. - Aztán ne akarjon mindig francia szókat mondani, ma is halálra szégyelltem magam: azt mondá mama: „Gróf Cinege fachirtba jött Pityóka bárónéval”, ahelyett: „Fachéba jött”. - Aztán ne kacagjon olyan parasztosan, hogy valamennyi rossz foga kilássék; csak minden lépten kirí magából, hogy kovácsné.

KORPÁDINÉ. Fiam, az új ruhán elől vagy oldalt lesz a gírlánt?

LAJOS. Hátnál.

KORPÁDINÉ. Ez új divat! - óh mily kíváncsi vagyok! Agyó! *(El.)*

LAJOS. Tigris!

NEGYEDIK JELENET

Pista, volt

PISTA. Parancs, arszlán úr?

LAJOS. Itt - ezt a levelet Bájvölgyi Irmához. Ez magyar, beéri ígérettel, de ne feledd nagyságolni, és kezet csókolni, kölyök, azt mondom, ügyes légy! - Ezt pedig Steiner táncosnénak viszed ezzel a száz pengővel; mondd szóval is: az egekre kérem, meg ne szökjék, még holnap talán kifizetem adósságait, vagy vele együtt szököm. Fickó, okos légy, különben *(megtépi üstökét)*...

PISTA. Jaj!

LAJOS. No?

PISTA. Értem.

LAJOS. S most halbe bank! *(El.)*

PISTA. Üstökcibálás? S a száz pengőt is nem a magyarnak, hanem a sovábnak - korsoma! - Őkeme holnap házasodik, s ma szeretőkhöz firkál. - Lássuk! *(Feltöri, olvas:)* „Freila! Ik lieben si, da schinken, ik hundert Conv. Münz, nicht durkkéhn, verstanden, ik hairat morgen, aber lieber nur si. Lajos von Korpádi.” - S azt a jó, kedves Julcsát így csalja meg korhely uram? - Nem, nem, ha pokolba nem akarok menni, ezt a Julcsa kezébe kell szolgálnom. Ah, éppen itt jó.

ÖTÖDIK JELENET

Julcsa (úri, de igen egyszerű fehér köntösben), volt

PISTA. *(kezet csókol)* Kisasszony! Én ugyan tigris vagyok, de szívem valódi birkatermészetű. *(Zokogva:)* Nem nézhetem, mint hurcolják a kisasszonyt labirtusba. Az a kecskearszlán, ki engem pofonnal fizet borralaló helyett, s vadászkorbáccsal aprózza hátamra a gázsit, a kisasszonyt megcsalja; ím vegye, s ha olvasni tud, olvassa! *(A két levelet átadja.)* Ezt a száz pengőt meg ajándékozta nekem, úgyis benne van uramnál kétévi bérem kamatostul. *(Mellényzsebébe dugja.)*

JULCSA. Ezt Lajos írta?

PISTA. Éspedig kinek írta? - két szeretőjének - igen, kettőnek.

JULCSA. S e csapodár akar engem elvenni?

PISTA. *(félre)* Most, Fraila, nikt durkkéhn! - ik aber azonnal durkkéhn! *(Elosont.)*

JULCSA. S nekem azt mondja, szeret, csupán engem szeret, s azalatt szerelmes leveleket firkált. S én e tarka pille miatt feledjem hű Gergelyemet, kinek örök hűséget esküdtem, ki miattam halt meg, ki sírja szélén is szeretett... Óh Gergely, Gergely! Oly hű, oly igaz szerető szívet nem találok soha! - Ez volt jegygyűrűnk, ez jegyezzen el neked örökre. *(Sírva az asztalra borul.)*

HATODIK JELENET

Gémesi, Gergely, volt

GÉMESI. Jösszte. Ez itt a lakásuk.

GERGELY. Hát szolgaságra jutottak?

GÉMESI. S az ott Julcsa.

GERGELY. Ezen úri hölgy?

GÉMESI. Hűséges Julcsád.

GERGELY. *(keserűen)* Ah, már értem.

GÉMESI. Szólítsd meg.

GERGELY. Meg; e szólításom mennydörgés leend.

(Julcsa karját megfogja, gúnyosan:) Kisasszony!

JULCSA. *(bámultában mozdulatlan.)*

GÉMESI. *(félre)* Most hívjuk a vőlegényt és a vendégeket. Mégis édes a bosszú! *(El középen.)*

GERGELY. Elsápadál? - remegsz?

JULCSA. *(remegve)* Élsz? - élsz?

GERGELY. Igen, a hűtlent büntetni.

JULCSA. *(kitörve)* Élsz?

GERGELY. Minek, úgy hiszem, nem fogsz örülni.

JULCSA. *(nyakába borul)* Gergely!

GERGELY. Mi ez? - csalódnám? - Julcsa, csak egy szót -

JULCSA. Ne, ne még!

GERGELY. Istenem, ájulni kezd; bűnérzete, szégyene, vagy öröme veri le lábairól?

JULCSA. Az öröm, az öröm szintén ölhet -

GERGELY. S én örüljek-e a viszontlátásnak? - Hogy nevezzelek: az egyszerű falusi leánykát véltem viszont láthatni, nem ily úri hölgyet; én vesztettelek-e el? Vagy magad vesztetted el magadat? Szólj! -

JULCSA. S én visszanyertelek-e, vagy álom ez?

GERGELY. Engem?

JULCSA. Leveled a siralomházból...?

GERGELY. Csak arra felelj, hívem valál-e?

JULCSA. Halottnak hittünk.

GERGELY. S te másnak nyújtád kezedet?

JULCSA. Szabad vagyok - s örökre tiéd?

GERGELY. Enyém-e szerelmed?

JULCSA. Tied, hiszen visszaadott nekem újra a jó Isten!

GERGELY. *(elfordul)* Vissza? Óh istenem!

JULCSA. Mi lelt? Miért fordulsz el? Imént te remegtél, mivel elveszettnek hívé; szólj, én reszkessek-e most miattad?

GERGELY. Örökre elvesztem - óh ha tudnád - tán egy óra múlva kitépnek karjaidból, s visszahurcolnak sírom szélére, honnan hozzád menekültem, látni még egyszer angyalarcodat; de ám jöjjenek a vérszomjazók, hiszen láttalak, most már meghalhatok!

JULCSA. Te a halálról beszélsz?

HETEDIK JELENET

Előbbiek, Gémesi, Lajos, Korpádiné, vendégek

GÉMESI. Ide, ide, uraim és hölgyeim! Igen meg fognak lepetni. - Remélem a kísértettől nem félnek.

GERGELY. Anyám! Öcsém! *(Ölelni siet őket, kik bámulva hátrálnak.)*

GÉMESI. Látják, mint csalódik az ember; ezen urat csakugyan nem akasztották fel.

GERGELY. Miért ez idegenség? Rokonaimnál vagyok-e? Ki mondja meg?

GÉMESI. Én? - Nézz ide, Julcsa kisasszony a menyasszony, s ez itt (*Lajosra mutat*) szeretett vőlegénye.

GERGELY. Vőlegénye, öcsém?

LAJOS. (*anyjához*) A pokol küldi ezt vissza?

KORPÁDINÉ. Rosszabbkor nem jöhetett volna.

GERGELY. Mit jelent ez? Egy szót sem értek?

GÉMESI. Julcsa kisasszony! Lajos! Korpádiné asszonyom, ugyan kérem, hazudtoljanak meg!

GERGELY. Mindnyájan hallgatnak.

GÉMESI. No, Korpádiné asszony, emlékezik ígéretére, melyet oly híven teljesített? - Gergely barátom, ez itt anyád, nemde? - katonának fogtak el, anyád gazdag volt, vagyonának század részével megválthatott volna -

GERGELY. Hallgass, ő anyám; őt megítélni senkinek sincs joga.

GÉMESI. S ő nem tevé; elhagyott vinni, el, mert vagyonát s Julcsádat, s Julcsád örökségét mind kezére akarta játszani. - No, nagyasszony, hazudtoljon meg: nem adta el rajkóját?

GERGELY. De öcsém nem fogadta el?

GÉMESI. De igen, elfogadta; mert Julcsádnak valóságos vőlegénye; Lajos úr, kérem, hazudtoljon meg: nem árulta el testvérbátyját?

GERGELY. Lajos? - lesütöd szemeidet? De Julcsám ellenszegült?

GÉMESI. Éppen nem; mert boldog menyasszony. No, kisasszony, hazudtoljon meg!

GERGELY. Te is hallgatsz? Ez hazugság.

GÉMESI. Uraim, hölgyeim, igazoljanak, nem holnap lesz-e az esküvő?

VENDÉGEK. Ő igazat szól.

GERGELY. S én ezért kockáztattam életemet?

JULCSA. Kibeszélte magát, tisztelt nótárius úr?

GÉMESI. Igen.

JULCSA. Tehát édes nótárius úr, remélem, meg fogom hazudtolni.

GERGELY. Újra éledek.

JULCSA. Hogy jövék azon szerencséhez, hogy menyasszonynak tartassam, meg nem foghatom, de én róla mindedig mit sem tudtam. Gyámnyám Pestre hozott, én tartoztam követni, ruháimat parancsára fölcseréltem: de szívemet nem! Szívem a régi maradt, az, mely falusi egyszerű ruhám alatt dobogott. Ezzel, úgy hiszem, meghazudtoltam nótárius urat. - S maga, bácsi, azt mondá, szeret.

LAJOS. Imádom.

JULCSA. S egyedül engem?

LAJOS. Még van remény. - Itt láss lábaidnál!

JULCSA. De ha ez hazugság volna? Ha másokat is szeretne?

LAJOS. Ki meri ezt mondani?

JULCSA. Én - Steiner és Bájvölgyi kisasszonyok tárt karokkal várják; leveleit másszor bízza hübb kezekre. (*Átadja a két levelet.*)

LAJOS. (*titkon*) Anyám, bakot lőttem!

KORPÁDINÉ. (*rá sem hallgatva epésen*) Nótárius úr, azt monda, fiamat adtam el; hátha én is meghazudtolhatnám.

GÉMESI. (*gúnyosan*) Ugyan kérem.

KORPÁDINÉ. Úgy van, elvettem ez ifjútól mindent, el, hogy mindent Lajos fiamnak adjak.

GERGELY. Óh, minő anyai szeretet ez? Egyik kezed meglopta a másikat; nem vagyunk-e mindketten fiaid?

KORPÁDINÉ. Nem; éppen itt a bökkenő.

GERGELY. Nem? Megállj, asszony; - erről gyakran álmodám, midőn hidegen visszataszítál, midőn csókjaidat megtagadád; akkor gyakran kérdezem magamtól, teheti-e ezt anya?

KORPÁDINÉ. Halott gyermeknek lettem anyja, s a bába idegen csecsemőt tett keblemre (*félre*) egy csomó pénzzel - (*fenn:*) kérve mindenre, ami szent, fogadjam el a halott helyett; s én könnyörülve engedék kérelmének.

GERGELY. És szüleim?

KORPÁDINÉ. Rólok mit sem tudok. No, nótárius úr, meg van-e hazudtolva? - fiamat adtam-e el? Nem, nótárius úr, eladtam egy sehonnait -

LAJOS. S én e titkot tudám, tehát bátyámat csaltam-e meg?

GÉMESI. Csak a név változott.

KORPÁDINÉ. Eladtam azt, kit irgalomból nem hagytam sövény alá vitetni, ki magán kívül semmit sem hozott e világra, sem nevet, sem vagyont.

JULCSA. Többé mindarra nincs szüksége. - Gergely, minden vagyonom tiéd - férjemé.

GERGELY. (*félre*) Kik lehettek szüleim?

GÉMESI. Férjéé?

JULCSA. S e rám nem illő köntöst, mit úgyis csak kénytelenségből aggaték magamra, ezennel elhányom, s visszatérek falura, hol igazi helyem van; itt úgyis csak gúny s nevetség tárgya lennék.

GÉMESI. Ugyan kérem; egyedül vagy másodmagával méltatik falura utazni?

JULCSA. Férjemmel, Gergellyel.

GÉMESI. Az bajosan fog történni. - Aha - lábdobaj - fegyverzögés, bizonyosan katonaság! - Lássák, uraim, hölgyeim, mint hagyja el színe a boldog vőlegényt, ki nem más, mint negyedszer is szökött katona.

JULCSA. Lehetséges?

GÉMESI. Gergely, ugyan hazudtolj meg hát!

GERGELY. Óh Julcsa, ő igazat szól!

NYOLCADIK JELENET

Biztos, poroszlók, előbbiek

BIZTOS. Bocsánat uraim és hölgyeim, egy gazembert keresünk.

GÉMESI. *(megszeppen)* Biztos! Nem jót érezek. *(A nőknek udvarol.)*

BIZTOS. *(Gémesire mutat)* Ah, éppen itt van a jó madár. Fogjátok meg.

GÉMESI. Engem? Miért? Micsoda szemtelenség! -

BIZTOS. Először egy hamis váltóért; másodszer tolvajlásért; harmadszor, mert akasztófára való vagy.

LAJOS. No, nótárius úr, ugyan kérem, hazudtolja meg!

VENDÉGEK. *(kacagnak)*

GÉMESI. S én még egyszer mondom, ez itt szökött katona. Ah, éppen itt jó a tiszt. Együtt táncolunk, Gergely barátom! - Uram, tiszt úr, fogassa el Korpádi Gergely szökött katonát.

KILENCEDIK JELENET

Völgyi, mint tábornok; Kamilla, voltak

VÖLGYI. *(ki előbb lépett be)* Ő nem szökevény többé, vétségéért eléggé meglakolt, minden kereset alól fel van oldva, ő szabad.

GERGELY. Szabad? Julcsa enyém?

JULCSA. *(örömmel)* Gémesi úr, kérem hazudtolja meg!

VÖLGYI. *(Gémesihez)* S ön igen lekötelezett ezen levélke által, melyet a Károly katonai lakba a kapitányhoz írt, mert ez vezetett ide, hol feltalálhatám az ifjat, ki előttem igen becses, s kit mindeddig hasztalan keresék.

BIZTOS. S most előre! - el vele! *(Gémesit meglöki botjával.)*

GÉMESI. Aki másnak vermet ás, maga esik belé! Miért ne teljesednék rajtam is e példaszó? Magamat ajánlom. *(El a poroszlókkal.)*

GERGELY. Ha sejtésem nem csal, e nő vigasztaló angyalom volt, s e férfiú atyámmá ajánlkozott.

KAMILLA. *(Völgyihez)* Istenem! Az öröm nem lesz-e ártalmára? - csak lassan leplezd le a titkot.

VÖLGYI. Légy gond nélkül. - Ifjú, ez itt nőm. Első férje, Monti gróf két hó előtt meghalt.

GERGELY. Óh, ha kimondanom szabad lenne, mit szívem tol ajkaimra - én többé nem vagyok Korpádiné fia - nincs nevem - nincsenek szüleim. -

VÖLGYI. Lesz neved -

KAMILLA. Lesznek szüleid.

VÖLGYI. *(megáll Korpádiné előtt)* Ön Korpádiné?

KORPÁDINÉ. *(remegve)* Igenis.

VÖLGYI. Önnek anyai gondjaira egy kisdéd fiú bízott nagy összeg pénzzel.

KORPÁDINÉ. (*térdre rogyik*) Kegyelem! A pénznek vége, a fiú még él.

VÖLGYI. Ne reszkessen! A pénzt nem követelem vissza, kevés az anyai névért, melyet nem vont el tőle, bár szíve nem visszhangzá; de visszakövetelem öntől a gyermekemet, mert ő fiam! (*Gergelyre mutat.*) S ezennel ráruházom nevémet, s kimondom az egész világ előtt: ez itt fiam!

MIND. Fia!

GERGELY. Atyám!

KAMILLA. Fiam!

VÖLGYI. (*Julcsához*) Ne rettenj meg, e név nem választand el fiamtól; mert én egyesítlek vele, s az anyja, nőm, megáld. (*Összeadja.*)

KAMILLA. Gyermekemmé ölelem!

GERGELY. Erre nem vagyok méltó!